

HET MILITAIRE STRAFSTELSEL IN EEN NIEUW MILITAIR STRAFWETBOEK.

De noot der Redactie van *De Militaire Spectator*, toegevoegd aan mijn opstel op bladz. 18 van den vorigen jaargang, zoomede de door mij zeer gewaardeerde replek van Mr. BEAUJON op mijn beschouwingen naar aanleiding zijner *Proeve van een wetboek van militair strafrecht* (1) geven mij de vrijmoedigheid, nogmaals op een der hoofdzaken van een nieuw militair strafwetboek, het strafstelsel, terug te komen. De kracht van een strafwetboek toch ligt in zijn strafstelsel.

Mr. B. heeft in zijn *Proeve* nauwe aansluiting aan het gemeene recht voorgesteld en wenscht als hoofdstraffen: 1. doodstraf, 2. gevangenisstraf, 3. cassatie, 4. hechtenis (evenwel steeds in afzondering te ondergaan); en als bijkomende straffen: 1. vervallenverklaring van den militairen stand, 2. ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen, 3. degradatie, 4. vermindering in klasse (alleen voor de marine), 5. plaatsing in een klasse van verscherpte krijgstuicht, 6. verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen.

In mijn beschouwingen meende ik in overweging te moeten geven: 1. of het geen aanbeveling zou verdienen op sommige misdrijven, waartegen in de *Proeve* alleen gevangenisstraf is bedreigd, alternatief ter keuze van den rechter gevangenisstraf of plaatsing in een strafcompagnie te stellen (2); 2. de straf van cassatie geheel te laten vervallen en haar te doen opgaan in de bijkomende straffen, vervallenverklaring of ontzetting (3); 3. de hechtenis in het militair strafwetboek te vervangen door inlijving in een strafcompagnie voor den tijd van minstens twee maanden en hoogstens twee jaren of althans die beide straffen alternatief ter keuze van den rechter te bedreigen (4); 4. de plaatsing in een strafcompagnie (klasse van verscherpte krijgstuicht) als bijkomende straf te doen vervallen (5).

(1) *De Militaire Spectator* 1884, N°. 3.

(2) *De Militaire Spectator* 1883, bladz. 640.

(3) *Idem*, bladz. 632.

(4) *Idem*, bladz. 640.

(5) *Idem*, bladz. 640—642.

In de tusschen Regeering en Volksvertegenwoordiging gewisselde schriftelijke bescheiden over het Wetboek van Strafrecht is als doel der straf aangegeven: »het recht en het belang der maatschappij te handhaven.» De strafwet omschrijft en verbiedt de handelingen en verzuimen, die niet alleen — zelfs niet altijd — de rechten van anderen krenken, maar die in het algemeen de maatschappelijke samenleving aantasten. Om aan dat verbod klem bij te zetten verbindt zij aan het ongeoorloofde feit een gevoelig leed, een straf. Tevens is het echter de plicht van den Staat geacht, de straf, zonder haar eigenlijk doel te miskennen en haar in gestrengheid te doen verliezen, zooveel mogelijk dienstbaar te maken aan de zedelijke en maatschappelijke verbetering van den misdadiger.

Zijn deze beschouwingen evenzeer van toepassing te achten ten aanzien der straffen, tegen militaire misdrijven bedreigd? Deze vraag is m. i. gedeeltelijk bevestigend, gedeeltelijk ontkennend te beantwoorden. Bevestigend voor zoover het betreft de straffen op misdrijven die ook de maatschappelijke samenleving aantasten, de zoogenaamde gemengde misdrijven; ontkennend ten aanzien der straffen op de zuiver militaire misdrijven gesteld. Mr. B. zegt (1): »De overtredingen tegen de krijgstucht, welke aan de disciplinaire correctie worden overgelaten, kunnen niet gelijk worden gesteld met die overtredingen, welke in het 3de Boek van het Wetboek van Strafrecht voorkomen (2). Deze hebben gevolgen die naar buiten werken; zij verstoren de algemeene veiligheid en openbare orde; de krijgstuchtelijke overtredingen echter betreffen alleen de inwendige dienstregeling, of zulke handelingen of gedragingen, die, op zich zelve eigenlijk niet strafbaar, echter voor het behoud der militaire orde bij den militair niet geduld mogen worden.»

Deze bewering schijnt mij eensdeels toe, niet geheel juist te zijn, anderdeels ook toegepast te kunnen worden ten aanzien van de gemengde en de zuiver militaire misdrijven. Niet geheel juist, omdat onder de overtredingen tegen de krijgstucht ook zulke voorkomen, die naar buiten werken, die de algemeene rechtsorde aantasten, zooals die genoemd in art. 9 R. K.: al wie in hooger rang gesteld zijnde, zich eenige feitelijkheden of honende uitdrukkingen tegen zijn ondergeschikte veroorlooft; in art. 20 R. K.: al wie zich schuldig maakt aan kijverijen en vechterijen, hetzij met hun kameraden onderling, of met de burgers of ingezetenen; of wie geringe excessen, baldadigheden of insolentiën pleegt op de straat of in burgerhuizen of drinkwinkels, voor zoo verre dezelve uit dronkenschap, brooddronkenschap of losbandigheid zijn geschied; in art. 21: al wie zich aan lichte strooperijen

(1) *De Militaire Spectator* 1884, bladz. 167.

(2) Anders in het *exposé des motifs* van het Belgische militair strafwetboek: «Le projet ne parle pas des contraventions, qui forment la troisième catégorie des infractions réprimées par le code pénal ordinaire. Les infractions militaires que l'on pourrait assimiler aux contraventions de droit commun, sont des fautes disciplinaires, prévues et punies par le règlement de discipline. — G. K. B.

schuldig maakt; in art. 24: al wie zich in den drank te buiten gaat of zich aan liederlijke conduites overgeeft.

Maar evenals er krijgstuuchtelijke *overtredingen* zijn, die naar buiten werken, zijn er ook militaire *misdriven*, die alleen zulke handelingen of gedragingen betreffen, welke op zich zelven eigenlijk niet strafbaar, echter voor het behoud der militaire orde bij den militair niet geduld mogen worden. Welk nadeel wordt aan de gemeene samenleving toegebracht door een militair, die uitdrukkelijk weigert, een hem bevolen dienst te verrichten; welk door een deserteur? De laatste, die een uitstekend landbouwer of handwerksman kan zijn, komt zelfs der burgermaatschappij ten goede. Naast deze misdriven staan intusschen andere, die mede de algemeene samenleving aantasten, verraad, spionneeren, insubordinatie, voor zoover die zich uit in beleediging of mishandeling, strooperijen en geweldenarijen, ontrouw en kwade administratie. Ten aanzien der straffen, op deze misdriven gesteld, schijnt mij de bovengestelde redeneering betreffende het doel en de wijze van uitvoering der straf van het gemeene recht geheel toepasselijk.

Niet alzo bij de straf op zuiver militaire misdriven. Dit zijn geen handelingen, die de maatschappelijke orde verstoren, die blijk geven van verdorvenheid of ongeschiktheid voor de samenleving; de straf op die misdriven gesteld, behoeft niet dienstbaar te worden gemaakt aan de zedelijke en maatschappelijke verbetering van den misdadiger. Toch moet zij een gevoelig, ja een zeer gevoelig leed zijn en zou ik haar willen dienstbaar maken aan de militaire verbetering van den (militairen) misdadiger. Daarom wensch ik naast de straffen van het gemeene recht een zuiver militaire straf; daarom pleitte ik voor de straf van inlijving in een strafcompagnie.

Een gelijksoortig betoog vindt men in de memorie van toelichting op het ontwerp tot wijziging der twee eerste titels van het Crimineel Wetboek, onder dagteekening van 2 Maart 1868 aan de Tweede Kamer aangeboden. Men leest daarin: »De zuiver militaire delicten bevatten op zich zelve geenlei overtreding van de gemeene strafwet, noch schending der burgerlijke eer. Voor deze behoort een afzonderlijk stelsel van straffen te bestaan, dat hunne gelijkstelling met commune delicten voorkomt. Dit heeft reeds van ouds geleid tot het aannemen van specifiek militaire straffen, maar men is niet altijd consequent gebleven; en met name ook bij het Crimineel Wetboek worden herhaaldelijk mede op deze misdriven straffen van het gemeene recht gesteld. Dit kan slechts bij eene herziening der andere titels van het Crimineel Wetboek worden hersteld, maar moest reeds in dit ontwerp worden voorbereid en mogelijk gemaakt door eene meer oordeelkundige keuze van militaire straffen..... De tweede soort van militaire delicten, de zoogenaamde gemengde, zijn reeds op zich zelve strafbare feiten, die alleen aan het militaire recht eene verhoogde strafbaarheid ontleenen, zooals verraad, diefstal, valsheid en andere. Voor deze behooren bij voorkeur de straffen van het gemeene recht te worden opgelegd.»

In het tweede voorloopig verslag, naar aanleiding van dit wetsontwerp, den 3den Maart 1870 uitgebracht, wordt de vraag gesteld: Waarom moet er eene afzonderlijke militaire gevangenis zijn? Kunnen militaire overtreders niet in dezelfde gevangenis worden opgesloten, als overtreders, die geen militairen zijn? Het antwoord der Regeering was: »De noodzakelijkheid eener afzonderlijke militaire gevangenisstraf ligt in den bijzonderen aard der militaire misdrijven. Deze vormen eene eigenaardige klasse van overtredingen, die in het gemeene recht geenerlei analogie vinden en waarbij de zwaarte der straf in den regel naar geheel andere beginselen moet worden bepaald. Maar juist omdat de straffen noodzakelijk gestreng moeten zijn, is het rechtvaardig en wenschelijk hen, die er door getroffen worden, niet met de gewone misdadigers gelijk te stellen, maar daarvan te onderscheiden. Dit heeft in alle bekende wetgevingen geleid tot het aannemen van eigenaardige soorten van straffen en, zoo al de vrijheidsstraffen in hare uitvoering uit den aard der zaak niet belangrijk kunnen verschillen, is het toch raadzaam de veroordeelden wegens zuivere militaire delicten van de correctioneel veroordeelden te onderscheiden».

Ziedaar beschouwingen der Regeering, die het eerst wijziging gebracht heeft in het oude en verouderde strafstelsel van het Crimineel Wetboek. In dezen geen al te nauwe aansluiting aan het gemeene strafrecht is de grondtoon, met welken ik mij volkomen vereenig. Een mijner kameraden, aan wien ik verzocht had, mij zijn opmerkingen mede te deelen over mijn opstellen naar aanleiding der Proeve, plaatste naast de woorden (1): »Mijns inziens is deze vrijheidsstraf (gevangenisstraf) zeer goed op militaire misdrijven toepasselijk» als kanteekening: »mits zij gestreng genoeg zij» en die opmerking scheen mij zeer juist. Het is genoeg bekend, dat meermalen misdrijven zijn gepleegd met het doel om door kruiwagenstraf uit den dienst ontslagen te worden. Men had het te Leiden nog zoo slecht niet. Ook in Indië — en hieraan mag bij de vaststelling van een militaire strafwet wel gedacht worden, want het Regeeringsreglement zegt in art. 76: »de militaire strafrechtpleging (strafwetgeving?) berust op algemeene verordeningen, zooveel mogelijk overeenkomende met de in Nederland bestaande wetten» — ook in Indië, waar de krijgsmacht geheel uit vrijwilligers bestaat en veel kaf onder het koren is, zijn en worden veel misdrijven gepleegd, om door kruiwagenstraf of militaire gevangenisstraf van een of twee jaren een meerjarig dienstverband te doen verbreken. Vermoedelijk daaraan is het toe te schrijven, dat het Hoog Militair Gerechtshof aldaar in de laatste jaren de leer huldigt, dat opzettelijke dienstweigering van militairen, bij andere gelegenheden dan tegenover den vijand of in een belegerde of berende plaats, slechts dan overeenkomstig art. 95 C. W. en derhalve met kruiwagenstraf kan worden gestraft, wanneer er sprake is van het opzettelijk niet volvoeren van *eigenlijk gezegde militaire ver-*

(1) *De Militaire Spectator*, 1883, bladz. 636.

richtingen, maar dat daarentegen onwil bij het verrichten van diensten, die bij reglementen van inwendige orde zijn voorgeschreven, slechts een disciplinaire straf ten gevolge kan hebben. Is dit middel niet erger dan de kwaal en zou een zwaardere militaire straf in dezen niet meer afschrikwekkend zijn?

Doch ook uit de militaire rechtsgeschiedenis hier te lande zijn sprekende voorbeelden aan te halen, die pleiten voor zware militaire straffen. Onder dagteekening van 1 Mei 1826 is door den auditeur-militair in het provinciaal commandement van Noord-Holland, Mr. COPES VAN HASSELT, een adres ingediend aan Zijne Majesteit den Koning, waarin hij de vraag behandelt: Waaraan moet het zoo groot aantal van militaire misdaden worden toegeschreven? En het antwoord daarop is in hoofdzaak: aan de te milde wijze van uitvoering der kruiwagenstraf. In dat adres komt o. a. het volgende voor:

»Van daar ook, dat van het oogenblik dat het onder den soldatenstand bekend wierd, op welke wijze in die huizen de straf der kruiwagen, ten gevolge eener kwalijk berekende mildheid wordt doorgestaan, het niet zelden gebeurde (elke auditie in dit rijk zal het ondervonden hebben, en aan het Hoog Militair Gerechtshof, die de instructie van alle de procedures herziet, is het maar al te goed bekend) dat zoo menig soldaat of ruiter bij de verhooren AANKLAGER VAN ZICH ZELFS wierd, en er wel degelijk, indien het niet wierd opgeteekend, bij recollement op stond, dat het aangeteekend zou worden, dat hij zijn kameraad in het kwartier voor de een of andere geen noemenswaardige geldswaarde hebbende kleinigheid had bestolen en hij dit volgens nadere bekentenis voorbedachtelijk had beleden, met het bepaalde doel, om naar het militair gevangenhuis te worden gezonden, hetgeen hij wel gelaten zou hebben, indien het bij de wet bestemde welverdiende loon (1) zijn misdaad had gedrukt, indien zijn voorland zwaar werk, geketend uit te voeren, ware geweest.

»Zoo klaagde zich, om met ter zijde stelling van zoo vele andere voorbeelden, een onlangs plaats gehad hebbend aan te halen, zoo klaagde zich bij het aan hem op den 12den April 1826 gehouden verhoor den kurassier J. TE ZWARTS, wegens het verkoopen van zijn manteljas voor den krijgsraad gebracht, zelfs aan, van eenigen tijd te voren, zonder te weten wanneer, een hemd aan den trompetter HAGEN te hebben ontstolen; hij stond er wel degelijk op, dat dit zou worden aangeteekend en verzocht als gunst dat hiernaar onderzoek mocht worden gedaan, zeggende, dat hij, geen geld hebbende om zijn paspoort te koopen, er dit middel op uit had gevonden, om van den hem zoo lastig gemaakten dienst ontslagen te worden.

»Tot een vernieuwd bewijs, dat men hier niets gratis aanvoert, strekke het hiernavolgende:

(1) De kruiwagenstraf werd te Leiden niet uitgevoerd zooals art. 39 C. W. dit voorschreef.

»Zekere GODFRIED HENTSCHEL, fuselier bij het Depot der 10de afdeeling Nat. Inf. maakte zich in de maand Mei van het jongst afgelopen jaar aan 1ste desertie schuldig; van ambacht kleermaker, was hij als dus bij den afdeeling-kleermakersbaas in dienst; meer dan gewoon bekwaam en werkzaam stelde deze, bevreesd dat hij weer in zijn hoofd zou krijgen om weg te gaan, hem voor, om voor hem zijn paspoort te koopen, en hem daar te boven een goed werkloon te geven. En welk was nu zijn antwoord? *dat wil en doe ik niet, ik ga mij nogmaals op meer dan één uur afstand verwijderen, ik ga naar Hillegom, daar zal ik mij door den veldwachter doen arresteren; ik word dan veroordeeld, en naar Leijden gebracht; dáár is voor een goed kleermaker veel te verdienen, en vrij meer dan hier; mijn drie jaren uitgezeten hebbende, zal ik een goede stuiver in mijn massa hebben, ga daarmede naar mijn land (Duitschland) en word zelfs baas.* Hij deed gestand aan zijn woord: deserterde eenige dagen daarna voor de tweede maal; wierd te Hillegom gevat, en bij eindvonnis tot drie jaren kruiwagen veroordeeld; en zoo wierden zijne wenschen tot spot van het eenmaal wettig tegen hem geslagen vonnis vervuld.»

Deze feiten dateeren van 1826. Het is mij niet bekend, of tegenwoordig (bij de geheime behandeling der militaire strafzaken kunnen wij zoo weinig te weten komen) zich nog veel dergelijke zaken voordoen; maar in elk geval is er in de gevangenissen ook tegenwoordig nog een aardig stuivertje te verdienen. Mr. COPES VAN HASSELT zegt in zijn adres, »dat een galon- of passementwerker twee gulden, een goed schoen- of kleermaker een gulden vijftig cents, ja zelfs een werkzaam wever een gulden daags kan verdienen, alles ten gevolgen dat het $\frac{2}{10}$, hetwelk den veroordeelden daarvoor wekelijks word uitbetaald, zich onvervankelijk van *één tot twee guldens* minder of meer bepaalt, terwijl de twee andere tienden op zijn massa worden gebracht, welke alzo bij het uiteinde zijner straftijd en het verlaten van het werkhuis een zeer aanzienlijke som kunnen bedragen, waarmede hij, zedelijk verbeterd, veel goeds voor zijn opvolgend leven stichten kan, maar waarmede hij in een omgekeerden zin, bij het op eenmaal in handen krijgen van zulk een voor een mensch van zijn soort gantsch niet onbeduidende som, bij het herkrijgen zijner vrijheid véél, ja zeer veel kwaad kan doen.»

Zoo voordeelig is de toestand voor de gevangenen tegenwoordig niet meer. De Minister MODDERMAN zeide dan ook in de memorie van toelichting op het wetsontwerp tot verhooging der begroting van uitgaven wegens den arbeid der gevangenen voor 1882 (1), dat hij het bepaald *ergerlijk* zou vinden en *in ieder geval* zou wenschen te voorkomen, dat een gevangene in enkele gevallen loonen van *f* 1,— of meer daags verdiende.

Het tarief van het loon, voor den Rijksarbeid aan de gevangenen te voldoen, is sinds 1 Januari 1875 zoo geregeld, dat een vlijtig en geoefend

(1) Bijlagen 1882/83. N°. 19.

gevangene hoogstens f 0,30 per dag kan verdienen. Daarbij werd tevens bepaald, dat in de gevallen, waarin het tarief niet voorzag, alsmede bij den particulieren arbeid, het loon door de gevangenisbesturen zou worden vastgesteld, terwijl hetgeen de gevangene meer verdiende dan f 0,30 per dag, aan den Staat zou vervallen. Op aandrang van eenige gevangenisbesturen is later dit cijfer van f 0,30 op f 0,50 verhoogd met het oog op die gevangenen, die buitengewoon vlijtig en buitengewoon geoefend zijn.

Die 30 of hoogstens 50 centen komen intusschen niet in hun geheel ten bate van de gevangenen; een gedeelte van het loon wordt door het Rijk genoten. Bij de correctioneel veroordeelden tot 1 jaar gemeenschappelijk of 6 maanden cel is dit rijksaandeel $\frac{1}{10}$, bij de andere correctioneel veroordeelden $\frac{2}{10}$ en bij de crimineel veroordeelden (waaronder die te Leiden gerekend worden) $\frac{6}{10}$. Een ander gedeelte, respectievelijk $\frac{4}{10}$, $\frac{2}{10}$ en $\frac{2}{10}$ wordt als uitgaanskas voor den gevangene bewaard, opdat hij bij zijn ontslag in de gelegenheid is om in de eerste tijden in zijn onderhoud te voorzien en zich de meest noodzakelijke gereedschappen aan te schaffen. Eindelijk blijft het derde of laatste gedeelte (respectievelijk $\frac{3}{10}$, $\frac{2}{10}$ en $\frac{2}{10}$) ter beschikking van den gevangene als zakgeld (oneigenlijk alzoo genoemd daar het niet wordt uitbetaald, maar door de administratie wordt beheerd), ten einde er enkele waren voor te kunnen koopen uit de cantine (koffie, zout, tarwebrood, boter en in enkele strafgevangenisstraffen ook tabak), waartoe op gezette tijden de gelegenheid wordt gegeven.

Om een denkbeeld te geven van het bedrag der uitgaanskas, volgt hieronder een tabel, ontleend aan de *Statistiek van het gevangeniswezen* over de jaren 1873—1883, waarin in de tweede tot de zevende kolommen het aantal uit de gevangenis te Leiden ontslagenen staat opgegeven, aan welke in de opgegeven jaren de in het hoofd vermelde sommen zijn uitbetaald.

	Beneden f 5.	Van f 5 tot f 10.	Van f 10 tot f 25.	Van f 25 tot f 50.	Van f 50 tot f 100.	Boven f 100.
In 1873	21	29	58	62	19	12
» 1874	15	14	35	26	19	8
» 1875	21	26	55	66	28	10
» 1876	17	18	41	54	24	7
» 1877	11	17	38	42	41	13
» 1878	31	23	35	34	29	9
» 1879	64	34	61	63	30	14
» 1880	22	16	30	34	43	9
» 1881	18	21	48	45	22	11
» 1882	14	33	53	43	30	7
» 1883	4	28	43	38	19	11

Dezelfde sommen waren dus ook nog als zak- of cantine-geld genoten.

Na de wet van 14 November 1879 tot wijziging van het Crimineel Wetboek kan de militaire gevangenisstraf ook in afzondering worden ondergaan

tot een duur van hoogstens twee jaren. Ofschoon het mij niet bekend is, vermoed ik, dat met betrekking tot het verdiende loon in die strafgestichten, de militairen op denzelfden voet behandeld worden als de overige gevangenen; en dat in dien betrekkelijk korten tijd ook nog veel kan verdiend worden, mag blijken uit het feit, dat over de jaren 1878—1883 respectievelijk aan 8, 5, 9, 5, 8 en 13 ontslagenen (waaronder militairen kunnen zijn) boven de f 100 als uitgaanskas is uitbetaald geworden.

Welke zullen nu de financieele gevolgen zijn voor den militair, wanneer, in aansluiting aan het Wetboek van Strafrecht, gevangenisstraf en hechtenis ook in een nieuw militair strafwetboek hoofdstraffen blijven? In het onder dagteekening van 27 Maart 1884 ingediend ontwerp van wet, »tot vaststelling der beginselen van het gevangeniswezen», houdt art. 12 in:

»Het door den gevangene of verpleegde verdiend arbeidsloon is zijn eigendom.

Verdeeling van dit loon in uitgaanskas en kantinegeld geldt als regel».

In de memorie van toelichting lezen wij daaromtrent: »Terwijl in de gevangnissen nog steeds gevolgd wordt de gewoonte, dat een gedeelte van het loon aan den Staat vervalt, heeft men in de bedelaarsgestichten reeds voorlang begrepen, dat het onnoodige omslag was, den verpleegde eerst bij het tarief een dubbele som als loon toe te kennen om *daarna* de helft als Rijksaandeel terug te nemen; maar dat het wel zoo eenvoudig was het tarief met de helft te verlagen en dan het Rijksaandeel te doen vervallen. Dit werkt in de bedelaarsgestichten zeer goed; dezelfde regeling zou de ondergeteekende daarom later voor alle gestichten wenschen over te nemen. Van daar dat in de 2de alinea van verdeeling in uitgaanskas en kantinegeld en niet meer van Rijksaandeel wordt gesproken».

Deze bepaling betreft de gevangenisstraf. Aannemende dat de regeling van het loon in de strafgevangnissen ongeveer dezelfde blijft als nu voor de crimineel veroordeelden (hoogstens f 0,30 daags, waarvan $\frac{1}{10}$ voor het Rijk, $\frac{2}{10}$ zakgeld en $\frac{2}{10}$ uitgaanskas) gaat de militaire gevangene achteruit, omdat de tijd zijner vrijheidsberoving, in afzondering te ondergaan, minder zal worden dan tegenwoordig, nu b. v. voor feitelijke insubordinatie een minimum van 5 jaren regel is; volgens den aangenomen maatstaf zal dit hoogstens 3 jaren worden. Maar wat de hechtenis betreft, blijft volgens de uitdrukkelijke bepaling van art. 20 Str.: »De tot hechtenis veroordeelde houdt zich bezig met zoodanigen arbeid als hij verkiest», in verband met die van art. 22 Str.: »de bestemming van de opbrengst van den *verplichten* arbeid wordt, naar beginselen bij de wet te stellen, geregeld bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur», de geheele verdienste ter beschikking van den gedetineerde. Stellen wij de dagelijksche verdienste op f 0,50 — dat is toch niet te veel — dan kan in één jaar tijds f 150 gemaakt worden en de helft als zakgeld rekenende, komt de man er met een spaarpotje van f 75 uit. Hij heeft intusschen een goede behandeling genoten. Bij ziekte is geneeskundige hulp nabij. Gebrek behoeft zelfs de met cachot gestrafte niet te vreezen.

Voldoend voedsel wordt op gezette tijden verschaft. In gezonde lokalen wordt gearbeid. Voor gewoon en godsdienstonderwijs wordt gezorgd. Tegen onderlinge mishandeling wordt gewaakt, enz. (1).

Zie, mij schijnt die straf voor zuiver militaire misdrijven te voordeelig en te licht. Wanneer een soldaat zich zoodanig tegen de krijgstucht vergrijpt, dat hij voor den krijgsraad moet terechtstaan, dan moet hem geen gelegenheid worden gegeven, om een *sok* te maken, dan moet hem een straf worden opgelegd, die hij *als militair* voelt en die straf moet van dien aard zijn, dat zij afschrikwekkend werkt en dus anderen van het plegen van soortgelijke vergrijpen terughoudt.

Ook voor Indië schijnt de straf van inlijving in een strafcompagnie — althans voor inlanders — aanbeveling te verdienen. In N°. 3 van den jaargang 1884 van het *Indisch Militair Tijdschrift* schreef Mr. C. TH. VAN DEVENTER o. a.: »men zal tevens moeten toegeven, dat de straf van dwangarbeid, buiten of in den ketting, zooals zij feitelijk in Indië voorkomt, niet voldoet aan de eenvoudigste eischen, die men aan een straf stellen mag», en »waar een straf *zoo slecht* kan worden toegepast op een geheele categorie van personen, dat men voor dezen een *exceptionneelen* toestand in het leven roepen moet, waarbij de typische elementen der straf vervallen, — daar is het *onbruikbare* dier straf voor die personen van zelf bewezen. En is het dan niet beter die personen, inlandsche militairen, gedurende hun straftijd te laten staan *onder een nog verscherpte militaire discipline* (2), dan hen werkzaam te stellen, ja, binnen de muren eener gevangenis, doch zeker niet onderworpen aan een tucht, die in strengheid en rechtvaardigheid met de militaire kan vergeleken worden en stellig toch niet verheven boven alle invloeden, die hun later terugtreden tot de gelederen minder wenschelijk kunnen maken».

De bezwaren tegen de inlijving in een strafcompagnie als hoofdstraf ingebracht, schijnen mij niet van overwegenden aard toe.

Als hoofdstraf — zegt Mr. BEAUJON — zou zoodanige inlijving voor een enigszins langen termijn moeten worden opgelegd, want innerlijk is zij niet zoo zwaar als hechtenis, die toch geheele vrijheidsberoving medebrengt, terwijl bij de inlijving de vrijheid niet geheel wordt benomen. De Belgische wetgever heeft dit ook aldus begrepen, blijkens de bepaling van art. 60 van den Code Pénal militaire, dat wanneer dat wetboek toegepast moet worden op personen, die geen militairen zijn, de straf van inlijving in een strafcompagnie vervangen wordt door een gevangenzetting, waarvan de duur de helft korter is.

Bij legers zooals het onze, voornamelijk bestaande uit miliciens, heeft het veel bezwaar de lotelingen voor langen tijd aan hunne gewone beroepsbezigheden te onttrekken. Niet te verwonderen is het dus dat de Belgische krijgsraden aarzelen de straf van inlijving op miliciens toe te passen.

De laatste bewering wordt in een noot toegelicht door een beschouwing

(1) Bijlagen 1882/83 N°. 19, bladz. 3.

(2) Ik cursiveer.

ontleend aan MOREAU et DEJONGH, *Commentaire du Code Pénal militaire*. Uit ditzelfde werk haalde ik de woorden aan (1): »En principe, la peine de l'incorporation dans une compagnie de correction a donc été salutaire à l'armée»; en Mr. B. schijnt ook voorbij gezien te hebben, dat zijn aanhaling: »Cette peine, dans bien des cas, est excessive» betrekking hebben op een bijzonder geval, waarin minstens één of twee jaren inlijving is bedreigd. Genoemde schrijvers wenschen (2), dat die straf voor minstens drie of zes maanden zou worden bedreigd; ik ging nog verder en stelde een minimum van twee maanden (3), in verband met hetgeen op bladz. 628 door mij wenschelijk werd geacht: het minimum der straf van hechtenis, door den militairen rechter op te leggen, op ééne maand te stellen. Dezelfde verhouding dus als de Belgische wetgever aannam. En mag het nu al waar zijn, dat theoretisch de straf van inlijving innerlijk niet zoo zwaar is als de hechtenis, ik blijf het er voor houden, dat de soldaat, indien hem de keuze tusschen beide straffen werd overgelaten — zelfs tot een gelijken tijdduur — de hechtenis zou kiezen boven de klasse. Ook daarom acht ik de laatste een betere straf.

De lotelingen moeten niet voor langen tijd aan hun beroepsbezigheden onttrokken worden; door een militairen schrijver is in *De Militaire Spectator* zelfs opgemerkt, dat de plaatsing in een strafklasse de reeds verkregen bedrevenheid doet verloren gaan en die straf kan niet bij de marine toegepast worden — zoo luiden verdere bezwaren. Zijn die overwegend?

Het eerstgenoemde weegt bij mij niet zwaar. De milicien komt in dienst om een goed soldaat te worden. Zijn daartoe strenge maatregelen, zelfs een meer langdurig verblijf onder de wapenen noodig, dan moeten maatschappelijke eischen daarbij achterstaan. Bovendien komt slechts een betrekkelijk gering aantal miliciens voor den krijgsraad en in elk geval ligt de oorzaak daarvan bij hen zelve.

Wat het tweede betreft worden, zooals men weet, de manschappen, die in de tweede klasse van discipline geplaatst zijn, thans uitsluitend met infanterie-oefeningen beziggehouden. De infanteristen, en die maken het grootste gedeelte uit, behoeven dus in hun oefening niets te verliezen; de cavaleristen moeten in hun gewonen dienst ook met de karabijn exerceeren en in het gevecht te voet geoefend worden en daarvoor komen hun de infanterie-oefeningen ten goede; dat zij niet met paarden omgaan noch rijden mag eenigszins als een nadeel beschouwd worden; maar aangezien zij dit juist gaarne doen (getuige de omstandigheid, dat het incompleet aan vrijwilligers bij de cavalerie het kleinst is), is het hun ontnemen van die aangename oefeningen juist een goede straf — in vroeger tijd werd een cavalerist dikwijls voor straf naar de infanterie overgeplaatst — en neemt men nu in

(1) *De Militaire Spectator* 1883, bladz. 639.

(2) Introduction, X.

(3) *De Militaire Spectator* 1883, bladz. 640.

aanmerking, dat de tijd, bij de klasse doorgebracht, niet als diensttijd mederekent, dan komt er ja, eenige interruptie in de oefening, maar de oefeningstijd blijft toch dezelfde. Dit geldt evenzeer voor artilleristen en geniesoldaten; en aangezien de laatsten ook de karabijn moeten kunnen hanteeren en men dit ook voor de eersten — althans voor de vestingartilleristen — meer en meer wenschelijk oordeelt, komen ook hun de infanterie-oefeningen ten goede. Daarbij blijft voor allen de leefwijze als soldaat dezelfde en wordt de tucht met strengheid gehandhaafd — en dit is heilzaam voor elk soldaat.

Mocht men intusschen die tijdelijke afbreking der oefening, voor zoover die de afzonderlijke wapens betreft, van meer beteekenis achten dan door mij wordt gedaan, dan zou ik nog willen vragen, welk bezwaar er tegen zou kunnen worden aangevoerd, om afzonderlijke infanterie- en artillerie-straftcompagnieën op te richten (in België zijn thans zes compagnies de correction); infanteristen en cavaleristen konden dan bij de eerste, artilleristen en geniesoldaten bij de laatste ingedeeld worden, waar de oefeningen voornamelijk zouden bestaan in omgaan met geschut, manoeuvres de force, opwerpen van batterijen, maken van bekleedingsmiddelen, enz., terwijl exercereen met geweer of karabijn niet uitgesloten behoefde te worden.

Maar de marine dan? Zou er zooveel tegen zijn, om ook een schip als strafschip in te richten? In plaats van onze tweede klasse, heeft men tegenwoordig bij de marine als disciplinaire maatregel, de plaatsing bij een strafklasse. De schepelingen daarin geplaatst, bekomen geen verlof om zich van boord te verwijderen, zelfs niet in dienst, genieten slechts de halve soldij en worden bij voorkeur gebezigd tot het verrichten van het vuilste werk aan boord. Die straf is nagenoeg dezelfde als het plaatsen bij de tweede klasse in Indië; daar blijven de manschappen ook voorloopig bij hun compagnieën en eerst wanneer dit niet de gewenschte uitwerking heeft, gaan zij naar de strafdetachementen te *Klatten* en te *Ngawie*; zoo was ook de vroegere regeling hier te lande, vóór de oprichting van het depôt van discipline in 1851. Feitelijk bestaat dus de strafklasse of strafcompagnie reeds bij de marine; aan anderen, meer bevoegden laat ik de beslissing over of de vereeniging van vele delinquenten op een schip mogelijk of raadzaam is te achten (1). Mocht dit intusschen het geval niet zijn, dan is dit nog geen reden om die straf niet in te voeren bij de landmacht, indien zij daarvoor wel dienstig werd geoordeeld; voor de zeemacht zou men dan de hechtenis kunnen behouden. Mijn voorstel luidde ook: »hechtenis afschaffen of althans alternatief hechtenis of plaatsing in een strafcompagnie ter keuze van den rechter te bedreigen»; dit laatste is tevens antwoord op het bezwaar van Mr. B. dat, daar de officieren niet in een strafklasse kunnen worden geplaatst, de strafwet dan voor hen te streng zou worden.

(1) Een bevoegd beoordeelaar, de Vice-admiraal DE CASEMBROOT, zeide in de zitting der Tweede Kamer van 17 October 1879: »Bovendien kan de Minister eene klasse van discipline oprichten, zonder de wet te schenden, voor matrozen, die zich niet goed gedragen.»

Mr. B. vraakt eindelijk de tot versterking van mijn betoog aangehaalde woorden van Mr. VAN HEES VAN BERKEL en van de Heeren MOREAU en DEJONGH, die er op wijzen, dat de soldaten, met detentie gestraft, dikwijls tot werkeloosheid vervallen. Art. 20, in verband met art. 14 van het Wetboek van Strafrecht — zoo zegt hij — legt hun verplichting tot werkzaamheid op. 't Is waar; maar . . . als men nagaat, dat die werkzaamheid ook in lezen mag bestaan en dat de dwang tot werken eerst mag worden opgelegd, als de tot hechtenis veroordeelde in gebreke blijft zich *met eenigen arbeid* bezig te houden, dan geloof ik, dat men zich van die werkzaamheid van de luiaards niet veel behoeft voor te stellen, te minder indien ook zij hun straf steeds in afzondering zullen ondergaan en dus de contrôle hoogst moeilijk wordt. In beide opzichten acht ik dus de straf van hechtenis als militaire straf niet goed; werken de gestraften, dan is zij te licht en te voordeelig; werken zij niet, dan is de uitwerking der straf natuurlijk nog slechter.

Een andere moeilijkheid wil ik zelf nog aanvoeren, maar ook trachten op te lossen. De strafcompagnieën zouden in wezen en inrichting weinig kunnen verschillen van de bestaande klasse van discipline en maakt nu een daarbij geplaatst soldaat zich schuldig aan een feit, waarop hechtenis of inlijving in een strafcompagnie is gesteld, dan komt hij in een beter of blijft hij in nagenoeg dezelfde positie. Hiertegen moet natuurlijk gewaakt worden.

Met het oog daarop zou het misschien overweging verdienen, de plaatsing in de tweede klasse als disciplinaire straf te doen vervallen en aanhoudend wangedrag onder de militaire misdrijven te rangschikken. De commandeerende officieren zouden dan een man, dien zij nu als disciplinaire rechter naar de klasse verwijzen, voor den krijgsraad moeten brengen en deze zou plaatsing in de strafcompagnie bij vonnis moeten gelasten. Hierdoor zou tevens worden te gemoet gekomen aan het verlangen van velen, om over die plaatsing niet door één persoon te laten beslissen, een verlangen, waaraan de Regeering reeds eenigszins heeft toegegeven door de Min. aanschr. van 4 Aug. 1881, Hde Afd. Gen. Staf, N°. 83, waarbij bepaald is, dat »de plaatsing in de tweede klasse van discipline geschiedt door de commandeerende officieren van de korpsen, doch niet dan na daaromtrent de militaire autoriteiten, onder wier onmiddellijke bevelen zij staan, te hebben geraadpleegd. Bij verschil van gevoelen wordt het welmeenen van den Minister van Oorlog gevraagd». Deze bepaling schijnt evenwel niet in overeenstemming met de wet, die in dezen de zelfstandige beslissing aan de commandeerende officieren (art. 31 R. K.), ja zelfs aan de detachementscommandanten (art. 43 R. K.) overlaat.

Aangezien de krijgsraden echter geen straf voor onbepaalden tijd opleggen, zou ook niemand langer dan den in het vonnis aangewezen duur in de strafcompagnie kunnen blijven. Hiertegen acht ik echter evenmin bezwaar als tegen het ontslag van gevangenen, die zich aan disciplinaire vergrijpen hebben schuldig gemaakt. Het strafregister van hen, die in de strafcompagnie vele disciplinaire vergrijpen hebben bedreven, volgt hen naar hun korps;

en evenals de recidivist weder spoedig in de gevangenis kan komen, kan ook de ontslagene uit een strafcompagnie weder spoedig daarin geplaatst worden, wanneer hij zich, bij zijn korps teruggekeerd, niet betert. Maakt een in een strafcompagnie geplaatst soldaat zich schuldig aan eenig misdrijf, dan wordt hem door den krijgsraad een nieuwe straf opgelegd, waardoor zijn verblijf in die compagnie wordt verlengd, of afgewisseld door gevangenisstraf.

Beslist voorstander van het Belgische militaire strafstelsel, is het mij intuschen niet ontgaan, dat zich meermalen stemmen hebben doen hooren tegen het depôt van discipline. Geheel onbevoegd, om een oordeel uit te spreken over de tegenwoordige inrichting daarvan, wil ik er toch op wijzen dat, mocht in ons toekomstig militair strafwetboek de inlijving in een strafcompagnie als hoofdstraf worden aangenomen, aan de inrichting daarvan niet te veel zorg kan worden besteed. Ligt in het strafstelsel de kracht van een strafwetboek, dat strafstelsel zelf erlangt eerst lichaam en leven in de organisatie der straf (1). In België schijnt men dienaangaande niet zeer gelukkig geweest te zijn. In art. 59 van het Belgisch militair strafwetboek komt o. a. de volgende bepaling voor:

Lorsqu'il existe des circonstances atténuantes, la destitution et l'incorporation dans une compagnie de correction seront remplacées par des peines disciplinaires qui pourront être portées au double du MAXIMUM fixé par le règlement de discipline.

GÉRARD, de ontwerper der nieuwe Belgische strafwet, teekent op dit artikel in zijn *Code pénal suivi du code pénal militaire et du règlement de discipline* het navolgende aan: L'article 59 a donné lieu à de nombreuses critiques et à d'assez sérieuses difficultés. On a pensé que la distance était trop grande entre la peine de l'incorporation dans une compagnie de correction et une peine disciplinaire même double. Cette apparente disproportion provenait de ce que la loi n'avait pas été exécutée conformément aux intentions du législateur, clairement exprimées dans l'Exposé des motifs. La peine de l'incorporation devant être appliquée même aux miliciens, qui sous la législation précédente n'encouraient pour première désertion d'autre pénalité qu'une incorporation parmi les volontaires, la pensée des auteurs du nouveau Code pénal n'avait pas été d'aggraver outre mesure cette situation. »Le fait" disaient-ils »d'être placé dans un corps où l'on n'obtient ni congés, ni permissions de sortie, le-fait d'être autrement vêtu que les autres militaires et de ne porter que des habits de corvée, celui de recevoir une solde moindre, celui aussi de devoir se livrer à des exercices continuels, ces faits, joints à la certitude que le temps passé dans ce corps ne compte pas comme temps de service, seront suffisants pour faire sentir à ceux qui la subissent le poids de la peine qu'ils ont encourue". Si la loi avait été appliquée dans

(1) *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 2 Mei 1884.

ce sens, si les compagnies de correction avaient remplacé les compagnies de discipline, personne n'aurait trouvé exorbitant qu'en cas de circonstances atténuantes la peine de l'incorporation correctionnelle fût commuée en une peine disciplinaire portée au double du *maximum* fixé par le règlement de discipline.

Mais qu'est-il arrivé? Une commission nommée par le ministre de la guerre et présidée par un fonctionnaire de l'administration des prisons, fut chargée d'élaborer un règlement, et cette commission crut devoir maintenir les compagnies de discipline et imposer aux compagnies de correction un régime de forçats. Pratiquée de cette manière, l'incorporation dans une compagnie de correction devint une pénalité trop grave pour que des circonstances atténuantes pussent raisonnablement avoir pour effet d'y substituer une punition disciplinaire, quelque rigoureuse qu'elle pût être.

Voor bijkomende straf blijf ik echter tegenstander van de inlijving in een strafcompagnie en Mr. B. vergist zich in de meening, dat mijn bezwaren eigenlijk de wijze betreffen, waarop die straf thans disciplinair toegepast wordt of kan worden. Ik blijf haar, als bijkomende straf, geheel ter keuze van den rechter op te leggen, te zwaar achten. Waarom dan ook niet de degradatie als zoodanig te zwaar geacht? — vraagt Mr. B. De vergelijking schijnt mij niet juist. Zeer zeker wordt de straf door bijkomende degradatie verzwaaard; maar dat is niet de eenige, ik zou zelfs zeggen, niet de voorname reden, waarom zij behouden moet blijven. Hier komt de discipline in 't spel. Te recht zegt de memorie van toelichting op het wetsontwerp tot wijziging van het Crimineel Wetboek, onder dagteekening van 17 Juli 1877 aan de Tweede Kamer aangeboden: »De bevoegdheid tot degradatie is in vele gevallen onontbeerlijk, waar een feit gepleegd is, *hetwelk niet veroorlooft* den onderofficier in het bezit van zijn graad te laten . . . De rechter zal in elk geval hebben te overwegen of de veroordeelde al dan niet na de veroordeeling het moreele overwicht zal kunnen behouden, hetwelk de superior tegenover zijne minderen *noodig heeft*». Een gestraft onderofficier, die dit moreele overwicht niet zou kunnen behouden, mag in het belang der discipline niet in dien graad gelaten worden. De meerderen moeten personen zijn, voor wie de minderen achting en eerbied kunnen gevoelen.

Nogmaals er op wijzende, dat een bijkomende straf van dien aard in geen der nieuwere militaire strafwetboeken te vinden is, zullen wij eens nagaan, op welke wijze die bijkomende straf in ons strafstelsel is gekomen. Daaruit zal blijken, dat de regeling, zooals Mr. B. die voorstelt, van veel wijdere strekking is, daar *deze de straf aanmerkelijk verzwaart*; terwijl de oorspronkelijke bedoeling geweest is die, door de invoering van de plaatsing in een klasse van discipline, juist te verlichten.

Het wetsontwerp, onder dagteekening van 2 Maart 1868 aan de Tweede Kamer aangeboden, had ten doel, wijzigingen aan te brengen in de twee eerste titels van het Crimineel Wetboek, om later in overeenstemming daar-

mede wijzigingen in de overige titels te doen volgen. In de memorie van toelichting op dat wetsontwerp leest men: »De plaatsing in eene klasse van discipline, thans alleen bij het Reglement van Krijgstucht aangenomen, is evenzeer *in sommige gevallen* wenschelijk als gevolg van eene door den rechter op te leggen straf. Daardoor wordt de mogelijkheid geboren bij sommige misdrijven, waarop nu kruiwagenstraf met vervallenverklaring is gesteld, *bij verdere herziening van het Crimineel Wetboek*, deze straf of liever de in hare plaats tredende militaire gevangenisstraf *door detentie zonder cassatie of vervallenverklaring te vervangen* (1), en den militair aan een proeftijd te onderwerpen, gedurende welken kan blijken of hij al dan niet geschikt is in den militairen stand te blijven».

Men zal mij wel toegeven, dat hiermede een geheel andere regeling werd bedoeld dan die van Mr. B., volgens welke de rechter de bevoegdheid verkreeg, bij de straf, op welk misdrijf ook gesteld, steeds de plaatsing in een klasse van verscherpte krijgstucht te gelasten.

Door verschillende oorzaken is dit wetsontwerp ruim elf jaar zwevende gebleven en het ligt in den aard van de zaak, dat het gedurende dit lange tijdsverloop onder afwisselende ministeriën hier en daar wat moest verliezen; dit is zelfs zoozeer het geval geweest, dat de grondgedachte, dat dit ontwerp het begin zou zijn van een geheele herziening, is te loor gegaan en desniettemin de wijziging in de straffen en dus ook de invoering van de plaatsing in de tweede klasse van discipline, als bijkomende straf, is behouden gebleven, *zonder dat voor sommige misdrijven de militaire gevangenisstraf vervangen werd door detentie zonder cassatie of vervallenverklaring*. In de wet van 14 November 1879 vinden we echter die plaatsing in een klasse van militairen, aan een gestrengere krijgstucht onderworpen, facultatief vastgeknoopt alleen aan de straf van militaire detentie ter zake van eenig misdrijf tegen den dienst of de subordinatie of van herhaalde desertie. Nu wil Mr. B. de bevoegdheid van den rechter tot het opleggen van die bijkomende straf uitbreiden tot alle straffen, gevangenisstraf of hechtenis, hetzij dan voor militaire of commune misdrijven — en als zoodanig schijnt zij mij veel te zwaar.

Waarom — zoo vraagt Mr. B. — dan ook niet gewraakt, maar integendeel gebillijkt, dat de Belgische wetgever de vereeniging der inlijving in een strafcompagnie met andere hoofdstraffen voor sommige misdrijven voorschrijft? Het antwoord is gemakkelijk gegeven. Omdat door die wettelijke voorschriften de bevoegdheid van den rechter is beperkt. Zoo deed ook de wetgever van 1881 met betrekking tot de bijkomende straffen van het Wetboek van Strafrecht. En gaat men na voor welke misdrijven de Belgische wetgever de straf van inlijving in een strafcompagnie gecumuleerd heeft met gevangenisstraf, dan vindt men, dat dit eensdeels is voorgeschreven bij commune misdrijven — aanranding der eerbaarheid en verkrachting, diefstal en aper-

(1) De drie gedeelten door mij gecursiveerd.

sing, misbruik van vertrouwen, oplichterij en bedrog — bij welke volgens onze jurisprudentie meesttijds vervallenverklaring wordt uitgesproken, een voorschrift dus in den geest van ons ontwerp van 2 Maart 1868; anderdeels bij militaire misdrijven (artt. 23, 28, 33, 37, 50 Code pénal militaire belge), wanneer door bijkomende omstandigheden de straf verzwaaard moest worden (1).

De straf van cassatie eindelijk kwam Mr. B. vooral geschikt voor, omdat zij voornamelijk het eergevoel treft, en dus voor den officier als zeer afschrikwekkend mag worden beschouwd. Ik geloof in de eerste plaats niet, dat het afschrikwekkende van de straf den doorslag moet geven om te bepalen, welke voor officieren de meest gewenschte is. Een officier, die alleen daarom zijn plicht zou doen, behoort in ons korps niet thuis. In oorlogstijd vooral — en daarvoor dienen wij toch in hoofdzaak — moeten hogere gevoelens hem bezielen. Mochten er echter dergelijke individuen onder ons zijn, dan acht ik hun eer- en plichtgevoel niet zeer hoog ontwikkeld en dus zullen bij hen meer de gevolgen van de straf wegen, het verlies van hun betrekking met de daaraan verbonden voordeelen (al zijn die niet groot). Is dit juist, dan beteekent die straf nagenoeg niets voor hen, die over eenig fortuin te beschikken hebben; voor die personen heeft dus de cassatie niets afschrikwekkends.

Maar in de tweede plaats is het ontslag uit de betrekking voor rechters, advocaten, notarissen, scheepsgezagvoerders, ja ook voor officieren, een disciplinaire maatregel en is de ontzetting van het recht in de uitoefening van een beroep voor alle andere personen, volgens het Wetboek van Strafrecht, een bijkomende straf.

Wanneer een rechter, advocaat, notaris of scheepsgezagvoerder, ja welk ambtenaar ook, met de strafwet in aanraking komt, dan wacht hem gevangenisstraf of hechtenis; waarom moet de officier alleen er zoo gemakkelijk afkomen? Ook bij hem moet de straf dienen om het recht en het belang der maatschappij te handhaven, in dezen ook het recht en het belang der

(1) Als een curieus staaltje, hoe die bijkomende straf in Indië werkt, dient dat bij Algemeene Order 1884, N°. 14, een aanschrijving van den Advocaat-Fiscaal aan de auditeurs-militair is bekend gemaakt, waarin hun wordt verzocht om in den vervolge, wanneer mindere militairen, die reeds in de 2de klasse van militaire discipline geplaatst, of bij de strafdetachementen zijn ingelijfd, wegens een misdrijf tegen den dienst of de subordinatie of wegens herhaalde desertie voor den krijgsraad terechtstaan, bij hun te nemen conclusie alleen de straf van militaire detentie te eischen en niet tevens de bij art. 14 bedoelde bijkomende straf te requireeren en steeds mondeling dan wel schriftelijk aan den krijgsraad toe te lichten, waarom de oplegging dier bijkomende straf in het onderwerpelijk geval niet wenschelijk is.

Een betrekkelijk goed oppassend militair kan dus zwaarder gestraft worden dan een sujet, welks gedrag *per se* te wenschen overlaat.

SEMPER ESTIS FIDELIS geeft dan ook in het *Indisch Militair Tijdschrift* 1884, N°. 9 den raad: »Laat bij circulaire de toepassing van de bijkomende straffen voor allen afraden, om een, door geen philanthropisch-sophistische beschouwingen te rechtvaardigen, meten met twee maten, te voorkomen.»

militaire maatschappij. Worden tegen de ondergeschikten te recht zware straffen bedreigd, zij moeten ook kunnen opmerken, dat waar een officier zijn plichten niet nakomt, ook hem zware straffen worden opgelegd. Waar het tegendeel valt waar te nemen, zou ontevredenheid en wantrouwen gewekt en daardoor de discipline ondermijnd kunnen worden.

Het zij mij vergund, hieromtrent nog te wijzen op de schoone woorden van den Minister MODDERMAN uit het Antwoord der Regeering op de Nota der Commissie van Rapporteurs der Eerste Kamer, betreffende het ontwerp-Wetboek van Strafrecht:

»Liefde voor de gelijkheid, even ver verwijderd van de revolutionnaire »égalité», die de vrijheid volkomen uitsluit, als van hatelijke distincties die elders hier en daar nog wel eens gemaakt worden, zit den Nederlander in het bloed. Bovenal verlangt hij gelijkheid voor de wet. Bestaat deze naar de tegenwoordig heerschende strafwetgeving?

»Neen.

»Er zijn twee middelen waardoor men die gelijkheid schenden kan. Men kan het doen openlijk; maar men kan het evenzeer doen bedektelijk. Dit laatste geschiedt in den Code Pénal talloze malen ten bate van les plus forts qui font la loi.

»Wil men voorbeelden? Feiten waartoe in den regel alleen de kleine burger in verzoeking komt, worden door den Code veelal onbarmhartig gestraft; vergrijpen waartoe alle standen of vooral de hogere hun contingent leveren, niet zelden vergoelikt. De onvermogene die de hand uitsteekt om een gift, kan, op grond van den overlast door hem veroorzaakt, gestraft worden met gevangenis; de hooggeplaatste ambtenaar die wederrechtelijk, met geweld, in eens anders woning dringt, komt er af met een onbeduidende boete. Wie de »eer of kieschheid» (honneur ou délicatesse) van een magistraatspersoon door woorden aanrandt, kan twee jaren worden opgesloten; de fabrikant, die het arme meisje verleidt dat bij hem werkt, is straffeloos.»

Die vlek uit den Code Pénal wordt in ons Wetboek van Strafrecht niet teruggevonden; ik hoop diezelfde vlek uit ons Crimineel Wetboek te zien verdwijnen bij de invoering van een nieuw Wetboek van Militair Strafrecht.

Ten slotte een wensch. Te recht heeft Mr. BEAUJON in het voorbericht zijner Proeve gezegd: »Niet alleen rechtsgeleerden, ook officieren zijn bevoegd beoordeelaars; deze misschien niet het minst, daar zij het best met de militaire toestanden en eischen bekend zijn.» Meer dan voor rechtsgeleerden is dit ons terrein.

Door mij zijn slechts theoretische gronden voor een nieuw strafstelsel aangevoerd. Anderen zijn meer bevoegd, een oordeel te vellen over de practijk. De detentiestraf werkt van 1815, de klasse van discipline van 1851 af. Voorlichting van hen, die de gevolgen der beide soorten van straf meermalen hebben kunnen opmerken, zou zeker kunnen bijdragen tot de juiste

keuze der middelen om militaire vergrijpen te straffen, of nog beter, om ze zooveel mogelijk te voorkomen.

Mochten eenigen zich geroepen gevoelen hun ondervinding op dit punt mede te deelen, dan zullen zij een hechten steen aanbrengeu voor de fundamenten van het gebouw, waarin Neerlands kracht zetelt.

G. J. W. KOOLEMANS BEIJNEN,

1ste luit. der inf.

[The following text is extremely faint and largely illegible, appearing to be bleed-through from the reverse side of the page. It contains several paragraphs of text, some of which are underlined. At the bottom of the page, there is a faint signature or name, possibly "G. J. W. Koolemans Beijnen".]

LOSSE OPMERKINGEN OVER DE ONLANGS VERSCHENEN GEWIJZIGDE
RECRUTENSCHOOL BIJ HET WAPEN DER INFANTERIE.

Menigmaal werden de toehoorders in het lokaal der Vereeniging tot beoefening der Krijgswetenschap, door den spreker, in dezen geest verwelkomd: »Mijne Heeren! Indien ik de eer heb voor enkele oogenblikken uw aandacht te mogen verzoeken, dan geschiedt zulks met eenige angstvalligheid, omdat het door mij te behandelen onderwerp uit den aard der zaak meer geschikt is tot een dorre opsomming van feiten, dan wèl tot populaire beschouwingen, met al haar aantrekkelijkheid, ook voor niet zoogenaamde vakmannen».

Als de schrik ons bij deze woorden om het hart sloeg, hoe dikwijls werden wij dan niet integendeel op een hoogst aangename lezing vergast, opgeluisterd door geestige beschouwingen en korte goed geplaatste intermezzo's, terwijl een levendige discussie den avond besloot. De woordvoerders in Krijgswetenschap bezitten dan ook, met al de aanvankelijke zedigheid van hun openingsspeech, in den regel nog al de gave om zelfs den droogsten kost voor hun auditorium als tintelende champagne te doen opbruisen. Juist de gedachte aan deze aangename eigenschap, die ik tot dusverre in anderen zoo op prijs stelde, doet mij thans met de pen in de hand duizendmaal angstvalliger beven, dan alle sprekers in Krijgswetenschap te zamen.

Toch zal deze angst, hoe afkeurenswaard ook in den krijgsman, mij wel eenigszins ten goede worden gehouden, in het netelige oogenblik, waarin ik met de meeste bescheidenheid slechts voor een paar minuten de aandacht van den lezer verzoek, voor de behandeling van het droogste onderwerp der wereld, ... *de recruten-school.*

Goddank, het groote woord is er uit; de lezer wete waar hij zich aan te houden heeft, en moge mij later nooit een verwijt maken, hem zonder voorafgaande waarschuwing ongemerkt in slaap te hebben gewiegd.

Ieder welopgevoed mensch valt dan ook in den regel bij het lezen der recruten-school onmiddellijk in slaap, zoodat menig kwakzalver gretig de gelegenheid zou willen aangrijpen, om in onze dagbladen (mededeelingen

à 50 ct. de regel) extracten uit deze school in den vorm van poeders, pillen en druppels, als een onfeilbaar slaapmiddel te kunnen aanbevelen.

Voor al met het oog op het al of niet gewijzigde in het dezer dagen verschenen reglement, verdient de recruteschool, als basis om den recruit tot een goed ontwikkeld en gedisciplineerd soldaat te vormen, juist thans wel eenige meerdere belangstelling.

Hiervan ten volle overtuigd, zet ik dus alle schroom op zij, om het onfeilbare slaapdrankje (naar ik hoop, eenigszins geneutraliseerd in zijn effect) druppelsgewijze aan mijn geachten patient-lezer toe te dienen.

De goede strekking der vele wijzigingen, die het reglement ondergaan heeft, zal iedereen met mij toejuichen, maar velen zullen het tevens met mij betreuren, dat er naast zooveel goeds, nog zooveel chronische fouten zijn blijven bestaan. Over het algemeen munt het gewijzigde reglement uit door een grootere juistheid in de omschrijving van hetgeen door den recruit moet worden verricht; hier en daar zal zulks in den loop van dit schrijven vanzelf in 't oog springen. Het ware m. i. tevens wenschelijk dat de onderwijzer ook meer reglementair de noodige hulpmiddelen voor het allereerste onderricht kon vinden, en hem ook in meerdere gevallen werd ingeprent, waarop hij bij verschillende bewegingen in 't bijzonder te letten heeft. Een en ander zal ik door een paar voorbeelden toelichten.

Door de hulpmiddelen voor den onderwijzer versta ik, het voorafgaand toelichtend onderricht, waartoe b. v. de richting man voor man dient, of wel de afdeeling in bewegingen, die later bij meerdere geoefendheid van den recruit komt te vervallen. Een reglementaire uitbreiding in dien geest zou ik o. a. graag zien bij:

Peloton rechtsom = keert, waaraan in den beginne altijd het commando 2 wordt toegevoegd, voor het bijtrekken van den rechervoet.

Knielen, te volgen door het commando 2, om eerst de plaatsing der voeten te beoordeelen, en daarna op 2 te doen doorzakken.

Schuins rechts (links) = marsch, welke beweging tot goed begrip en om wanorde te voorkomen, niet dadelijk in den marsch, maar eerst toelichtend uit de stilstaande houding dient te worden onderwezen, met de commando's: Schuins rechts (links) = één, Voorwaarts = marsch, Peloton = halt, 2. Uitvoering: op, één, de wending verrichten, die eerst beoordeeld wordt, en daarna eerst op het uitvoeringscommando, marsch, aanmarcheeren, op, halt, stilstaan onder opmerking der begane fouten, en eerst op 2 arm aan arm in front herstellen.

Het gewapend knielen, waarbij het commando »knielen» in den beginne nog gevolgd moet worden door de commando's, 2, en 3. Uitvoering: op 2, het rechtstandig geplaatste geweer met de linkerhand bij den onderband aanvatten, tegelijkertijd de rechterhand verplaatsen naar de greep; op 3, het geweer in de reglementair voorgeschreven houding plaatsen.

Het reglement zou m. i., vooral voor jonge instructeurs, tal van dergelijke toelichtingen dienen te geven.

Op gelijke wijze zou ik op meerdere bladzijden graag vermeld vinden, waar de onderwijzer speciaal op te letten heeft, hoe hij zich plaatsen moet, enz. Zulke aanwijzingen vind ik o. a. omschreven in de §§ 27, 35, 44, en op tal van andere plaatsen, tot zelfs in de prachtige slotparagraaf, die ik later speciaal onder handen hoop te nemen.

Dergelijke toelichtingen mankeeren echter o. a. in:

§ 2, waar de onderwijzer dient te weten, dat de stand der schouders hoofdzakelijk afhangt van dien der voeten; dat hij hiertoe, bij de beoordeeling der positie, met den stand der voeten moet beginnen; dat de recruten voornamelijk op de ballen der voeten moeten rusten, ten bewijze waarvan hij van tijd tot tijd de hielen eens moet laten oplichten; dat hij den buik moet laten intrekken, enz.

§ 6, waar de onderwijzer moet zorgen dat de recrút rechthout ziet, en wel om hem — met het oog op het latere onderricht in het vuren — reeds in den beginne te gewennen, zijn oogen rechtstreeks op het doel te vestigen, en niet schuins rechts, zooals de lijn zijner schouders in de geknieelde positie aan geeft.

§ 8, waar de onderwijzer daarentegen moet toezien, dat bij het half rechtsom maken het hoofd de beweging der schouders volgt.

Kort en zakelijk is heel mooi, maar om *per se* kort te willen zijn mag de zakelijkheid er niet onder lijden, en zij die het zouden betreuren als het reglement door enkele bijvoegingen een paar bladzijden dikker moest worden, kunnen toch ook wel nagaan dat in den regel evenmin toelichtende dictés, of dagelijks hernieuwde mondelinge aanwijzigingen — want het zijn niet allen koks, die lange messen dragen — bijzonder aangenaam zijn.

Na deze algemeene beschouwingen, zeg ik als rechtgeaard Nederlander, die bij voorkeur Fransche uitdrukkingen bezigt: »*commençons par le commencement*”, dat is met § 1. De 5 centimeters zien wij hier dadelijk in een halve handbreedte omgezet, wat een verblijdend verschijnsel is, want nu mogen de instructeurs ten minste beginnen met den dubbelen decimeter t'huis te laten. Dit blijft hun veelal later vergund, hoewel het reglement in dit opzicht toch hier en daar nog bijzonder zwakke momenten blijft vertoonen, voornamelijk in het aangeven der grootte van de verschillende passen, en ook bij het aan rotten zetten der geweren. Op dit laatste zal ik later afzonderlijk terugkeeren; thans vraag ik echter, waartoe men spreekt van passen van 80, 75, 36 en 18 cM., en of het niet eenvoudiger ware om den gewonen pas van 75 cM. als standaard te beschouwen, te vermelden dat de looppas iets grooter is, dat de achterwaartsche pas nagenoeg een halve gewone pas groot is, en ook van een kwart pas te spreken.

Aan de natuurlijk hangende armen in § 2 durf ik in 't geheel niet te tornen. Pink achter en tegen den naad van de broek, klinkt mij nog zoo

welluidend in de ooren, als ik in mijn verbeelding de achteruitgebrachte schouders en de opgezette borst van vroeger, met de eensluitende in elkaar gezakte onderdeelen van thans vergelijk.

Misschien heeft men indertijd gehoopt dat de soldaat met zijn natuurlijk hangende (d. i. slappe) armen, zich vrijwillig zou spiegelen aan onze tegenwoordige dames, die — zonder de pink op eenig kleedingstuk te dragen — waarlijk de schouders genoeg achteruit weten te brengen, om zooveel mogelijk van haar figuur partij te kunnen trekken. De ondervinding heeft echter het tegendeel bewezen, en ons in staat gesteld om weer een nieuwe deugd — de zedigheid — in onzen rekrut te kunnen bewonderen. Een overdreven deugd wordt echter een ondeugd, en daarom zou bij de eerste vorming van den rekrut een klein beetje reglementair voorgeschreven ijdelheid niet overbodig zijn.

Na het omslaan van het volgend blad roep ik daarentegen in verrukking — met eenige variatie op het bestaande spreekwoord — uit: »Was ich als Häschen gelernt habe, werde ich jetzt als Hans auch lehren können». Het zoo noodzakelijke waarschuwingscommando »Peloton» bij het rechtsomkeert maken op de plaats, vind ik nl. met vlag en wimpel terug in § 8.

Wees welkom, Peloton, evenals de verloren zoon, die in ons midden is teruggekeerd; want tijdens uw afwezigheid hebben wij ons, ter voorkoming van verwarring, jaren lang moeten behelpen met de waarschuwing »opgelet bij het rechtsomkeert maken».

De noodzakelijkheid van een waarschuwingscommando wordt dan ook algemeen erkend, zelfs door den snedigen instructeur, die »hoofd = rechts» commandeerende, onder het motto »ik heb je toch genoeg tijd tot denken gegeven» een geduchten uitval doet, als de rekrut na de langgerekte waarschuwing »hoofd» op de overvalling »rechts» een korte aarzeling aan den dag legt, alvorens het magazijn zijner hersenen in de plotseling verlangde richting te draaien. Om in het vervolg dienaangaande alle onaangenaamheden te voorkomen, zou het misschien wenschelijk zijn *hoofd rechts (links) = een* te commandeeren.

Op gelijke wijze gaat het met het *rechts (links) = om* maken. Het waarschuwingscommando geeft ook hier niet den minsten waarborg voor hetgeen verder volgen zal, want er zou ook best »richt u» op kunnen volgen. Deze onzekerheid zou ook hier door het weder invoeren van het ons te lang ontroofde woord »peloton» kunnen worden weggenomen.

Ik ben hier zoo consciencieus, omdat we vooral moeten trachten, in een reglement dat voor recrutenoefening bestemd is, zoo duidelijk mogelijk te zijn. Aan het vaak weinig ontwikkeld verstand van den onschuldigen rekrut worden, vooral door jonge instructeurs, toch maar al te dikwijls eischen gesteld, waaraan de man niet altijd dadelijk voldoen kan. »Stelt je volgens de grootte» hoorde ik dezer dagen nog zonder eenige voorafgaande toelichting aan een tiental in burgerkleeding gedoste Drentsche natuurge-

nooten toevoegen. De als boeren vermomde recruten keken elkander aan, begrepen er niets van, en de niets onredelijks vermoedende instructeur werd in het volle bewustzijn zijner onfeilbaarheid geducht boos, omdat zijn bevel niet onmiddellijk met de noodige stiptheid werd opgevolgd.

Keeren wij echter tot het naast mij liggende boekje terug. Met genoegen zie ik dat de zoo lang gewenschte meer gepreciseerde redactie van hetgeen de man bij het verrichten van den pas voorwaarts te doen heeft, thans ook werkelijk te boek is gesteld. Volledigheidshalve had echter in de uitvoering van § 10 nog voorop kunnen gezet worden: »Na op het commando »voorwaarts» het gewicht van het lichaam op het rechterbeen te hebben doen overgaan».

In § 12 lees ik dat de pas onmiddellijk in de voorgeschreven tijdmaat moet worden onderwezen, terwijl in § 17 een trapsgewijze versnelling van den gewonen tot den versnelden pas gevergd wordt. Hoe jammer dat ik niet in stilte de strekking dier beide §§ mag omdraaien, want als de man eenmaal goed bekend is met den gewonen pas, acht ik het ondienstig, hem trapsgewijze een andere tijdmaat te leeren, waardoor hij juist aan het ware verschil in tijdmaat niet zoo spoedig zal gewennen. Integendeel zal hij thans in de recruutachtige onzekerheid van hetgeen hem in ieder volgend oogenblik boven het hoofd kan hangen, steeds blijven denken »het zal straks nog wel een beetje gauwer gaan». Als de recruut echter nog niets van den pas geleerd heeft, dan is er wel degelijk een voorbereidende oefening noodig om het been in zijn volle lengte snel te leeren uitstrekken, en het daarna zonder intrekking bedaard plat te doen nederzetten, ter plaatse waar de voet boven den grond wijst. Dit kan onmogelijk dadelijk in de vastgestelde tijdmaat worden onderwezen, en of men deze voorbereiding nu al of niet hanenpas gelieft te noemen, ik blijf er bij: zonder deze vormt men turfrappers, en geen soldaten, die bij het marcheeren met gestrekte beenen vlot vooruit komen.

De uitvoering van den looppas (§ 20) wordt thans duidelijk verklaard, voor zooverre woordelijk de tekst uit »de handleiding voor gymnastische oefeningen» is overgenomen. Op halfslachtige wijze is de eerste regel van het vorige reglement echter onveranderd gebleven, waardoor aan de juistheid van het geheel afbreuk wordt gedaan. De beginselen van den gewonen pas, die in dezen regel op den voorgrond treden, leeren toch het marcheeren met *gestrekte* knie, terwijl zulks bij den looppas met *lichtgebogen* knie plaats heeft.

Bij de instructie wordt aan den guide altijd ingeprent, zorg te dragen: 1°. voor een goeden pas, 2°. voor het verzekeren van zijn marschrichting. Het 2de punt wordt in § 25 breedvoerig omschreven; van het 1ste wordt echter geen melding gemaakt, hoewel het flink marcheeren der recruten juist hiervan afhangt. Ik zou dus in de uitvoering dezer § gaarne lezen: »De geoeffende man (guide) zorgt in de tijdmaat van den pas rechtuit, enz.»

Bovendien had het reglement wel reeds in § 12 mogen aanstippen dat bij de oefening in den pas steeds een man uit het midden zal worden aangewezen om het voetspoor van den vóór het gelid — als onberispelijk voorbeeld — marcheerenden korporaal of soldaat te volgen.

Onder de vele wijzigingen, die ik hier niet alle kan opnoemen, wil ik echter de nieuwe bepaling bij de zwenking in den marsch (§ 48), waardoor afstand en voeling in het vervolg steeds naar de zijde van den omzwenkenden vleugel worden onderhouden, niet ongemerkt doen voorbijgaan. Te meer releveer ik deze groote verbetering, omdat ik overtuigd ben, dat zij niet alleen door mij, maar werkelijk door de geheele infanterie met vreugde begroet wordt.

De toelichting dat het geweer bij het opstaan na het gewapend knielen, rechtstandig geplaatst moet worden, lezen wij eerst in § 95, zoodat de onderwijzer in § 60 hieromtrent nog in het onzekere verkeert. Het geweer wordt immers bij het gewapend knielen niet meer op den grond gelegd, waardoor de recruit in beide §§ uit dezelfde houding opstaat, zoodat de bedoelde toelichting in § 60 had moeten voorkomen, om er in § 95 naar te kunnen verwijzen.

Sinds jaren, en thans opnieuw in § 64, leert het reglement, dat bij de eerste beweging van het overnemen uit de positie van op schouder, het geweer *niet mag worden opgeworpen*, maar met de rechterhand voor het midden van het lijf moet worden gebracht.

Ieder, die met een geweer kan omgaan, weet dat zulks niet kan gebeuren, zonder toevoeging eener extra-beweging, omdat de rechterhand zich hierbij tevens van den beugelkrop naar de greep verplaatst. Sinds overoude tijden is men dan ook gewoon geraakt, om hier het reglement geheel op zij te zetten, en het geweer, evenals in § 63, op te werpen met een brutaliteit of er in 't geheel geen reglement bestond. »Vox populae vox Dei» zeggen de Latinisten, en dringend hoop ik dus dat ook op schrift met het oude, versleten, fautieve begrip eerlang mag gebroken worden.

In § 69 lezen wij, bij het overnemen van het geweer uit de positie van omlaag, dat het geweer *vooraf* recht op en neer moet worden gebracht. Door slechts de werkelijkheid te vermelden zou deze onbestemde en onvolledige uitdrukking duidelijker kunnen worden. De redactie behoorde aldus te luiden: »met uitzondering dat op het waarschuwingscommando »over» het geweer eerst, *met de pink achter den loop*, recht op en neer wordt gebracht».

Om volgens § 72 het geveldde geweer te doen afzetten, moet het geweer met de linkerhand rechtstandig tegen den rechterschouder worden geplaatst. Tot mijn leedwezen kan ik mij ook hiermede niet vereenigen, want onder het rechtstandig brengen wordt het geweer een oogenblik geheel losgelaten, en bij het weder opvangen komt de linkerhand, die iets boven het vizier geplaatst was (zie uitv. § 70), thans een handbreedte boven den onderband

(zie uitv. § 62). Op dit verplaatsen der linkerhand is blijkbaar niet gerekend, hoewel het reglement zelf naar de 2de beweging van § 62 verwijst.

De laatste 3 opmerkingen brengen mij onwillekeurig een recept in herinnering, dat niet in den handel schijnt te zijn, en daarom hier ter plaatse door mij wordt aanbevolen, het luidt aldus:

De verklaring der behandeling van het geweer dient op empirische gronden te berusten. Bij herziening van een Exercitie-reglement houde men dus niet alleen rekening met de eischen van DE VRIES en TE WINKEL, en met die der hedendaagsche vechtkunst, doch men neme tevens — zonder al te veel in de accuratesse onzer voorvaderen te berusten — zelf een geweer in handen om zoo nauwkeurig mogelijk alles aan de werkelijkheid te toetsen, alvorens zelfs één enkele handgreep onveranderd bij vernieuwing te boek te stellen.

Ik vrees dat de bepaling in § 78, waaruit blijkt dat bij het aan rotten zetten der geweren, ook met het achterste gelid vóór, eerst opnieuw moet genummerd worden, den soldaat aanleiding zal geven tot de verkeerde gevolgtrekking dat zijn nummer bij het rechtsomkeert maken altijd verandert. Het zou m. i. gemakkelijker zijn als de rotten geweren *per verdubbeld rot* geplaatst werden, waarbij, naar welke zijde ook front wordt gemaakt, de linkervleugel van het voorste gelid in ieder verdubbeld rot de hoofdrol vervult, die thans aan de even nummers van het voorste gelid wordt toegevozen. Afscheiden van deze beschouwing is in de 2de alinea van bladz. 39 blijkbaar vergeten, dat de oneven nummers van het voorste gelid *eerst den loop links moeten draaien*, alvorens de bajonetten in de reeds vereenigde te doen vallen. In de volgende alinea is een tot in centimeters nauwkeurige accuratesse uit het vorige reglement blijven bestaan, wat dubbel jammer is omdat de hier opgegeven afstand van 3,5 dM. veel te groot is. Worden de geweren der even nummers van het achterste gelid zoover vooruitgebracht om deze tegen de gestelde rotten te kunnen plaatsen, dan steunt op deze wijze de vizierkorrel tegen het kruispunt der bajonetten van de reeds gestelde rotten, hetgeen beschadiging van de korrel kan veroorzaken. Ik geloof dat het beter zou zijn, de geweren slechts *een handbreedte* vooruit te schuiven.

De laatste regel van bladz. 41 voert weer een oude kennis bij ons terug; het woord »*vaardig*» is nl. na een tijdelijke absentie weer vaardig in zijn oude rechten hersteld.

Hierdoor vervalt thans iedere omschrijving van den man, die tot vuren gereed is, en ik hoop van harte dat *de 3de alinea van § 101*, die reeds eenige reputatie verkregen heeft, zich aan dit goede voorbeeld moge spiegelen. De omslachtige voortdurende verwijzing (zie bijv. reeds de volgende §) naar hetgeen in deze alinea wordt uitgevoerd, en naar de wijze waarop alsdan het geweer wordt gedragen, alsof men aan een en ander geen bepaalden naam heeft kunnen geven, zal hoop ik spoedig gewijzigd worden, om in het vervolg te kunnen spreken van *het stormen*, of van *het tot stormen gevelde geweer*, met invoering zelfs van het commando: *tot stormen velt* = 't geweer,

Zooals thans het reglement luidt, vrees ik mijn lachspieren — wel te verstaan over onze arme taal — niet altijd te kunnen bedwingen, als ik aan een onderofficier den last hoor verstrekken: »Oefent uw manschappen in de 3de alinea van § 101'', en de onderofficier een ander oogenblik tot de recruten hoor zeggen: »draagt thans het geweer als in de 3de alinea van § 101''.

In de §§ 82 en 83 is thans gelukkig het laden en ontladen reglementair in bewegingen voorgeschreven, zooals zulks tot dusverre altijd aan de recruten bij hun eerste oefening onderwezen werd. Al ligt het nu vrij wel in den aard der zaak dat het bepaalde in § 54 hier van toepassing is, toch ware het wellicht beter geweest, deze § toepasselijk te maken op alle verrichtingen, met of zonder geweer — zie b.v. het rechtsomkeert maken in 4 of 5 bewegingen — die oorspronkelijk in bewegingen worden afgedeeld.

Wij zoeken in § 84 te vergeefs naar: *ontlaadt* = 't geweer, als vervolg op *laadt* = 't geweer, en wèl met eenig recht omdat de gebiedende wijs enkelvoud van beide werkwoorden in de beide voorgaande §§ voorkomt.

Om het vuren te doen ophouden worden in § 91 zeer juist 3 gevallen vermeld, waarin *roffel* gecommandeerd kan worden. Het 4de geval is echter blijkbaar vergeten, nl. *roffel onmiddellijk na het commando vuur*, waarop de recruten in 3 bewegingen het ongeladen geweer bij den voet plaatsen. Zulks dient evenzeer onderwezen te worden, en wel om b. v. later het bepaalde in § 112 juist te doen uitvoeren.

De eerste beweging der uitvoering van § 93 lijkt veel op een dubbele porte brisée deur. Twee malen lezen wij hier dat het geweer met beide handen bedaard wordt opgelicht, en bovendien moet de rechterhand — die zich volgens § 60 reeds aan de greep bevindt — hier voor de tweede maal aan de greep gebracht worden. Een en ander berust blijkbaar op vergissingen, die ten volle aanspraak mogen maken op onze vergevingsgezindheid.

Met een sprong over de beruchte alinea kom ik thans vanzelf in de 3de afdeeling der recruten school te recht, met de vraag waarom reeds hier (§ 103) de afdeeling in dubbelrotten is vervallen, al rekent men zulks te recht in Compagnie- en Bataljonsschool overbodig. Behalve de bestemming die ik aan de dubbelrotten bij het aan rotten zetten der geweren heb gegeven, is deze afdeeling zoo gemakkelijk om aan den recruut duidelijk te maken, wat zij bij het verdubbelen der rotten te verrichten hebben, omdat uit beide flanken de 4 man van een dubbelrot steeds naast elkander moeten komen.

Bij de behandeling der schuinsche en rechthoekige richtingen voor- en achterwaarts, heeft het reglement geheel gebroken met zijn goed beginsel, om meer gepreciseerd te zijn. Omtrent de uitvoering dier richtingen geeft het laatste gedeelte van § 105 slechts een algemeene aanwijzing, die in de toepassing bovendien te samengesteld is, om werkelijk als een verbetering van het vroeger bestaande te worden aangemerkt. Vroeger werd b. v. bij de rechthoekig achterwaartsche richting, eenvoudig gecommandeerd: *achterwaarts rechts* = *richt u*, waarop de reeds vrij wel afgerichte recruten rechtsom-

keert = marsch maakten, links opmarcheerden, de richtingslijn overschreden, rechtsomkeert = halt maakten en rechts richtten. De lezer zal wel zeggen, wat moest die recruit veel achter elkander onthouden; achter de schrijftafel bekeken is dit ook zoo, maar op het terrein ging het toch altijd goed, en bovendien was er bij *peu de besogne, absence totale de bruit*. Thans echter komt het Fransche spreekwoord eerst tot zijn ware recht, want er wordt leven genoeg bij gemaakt: om dezelfde beweging te doen uitvoeren, commandeert eerst de onderwijzer, *peloton rechtsom = keert*, daarna *peloton links = marsch*, vervolgens (onder wijziging van § 45, om niet al te langdradig te worden) *rechtsomkeert = halt*, en eindelijk *rechts richt = u*.

Menschlievendheid en krijgstucht eischen tevens hand aan hand (op gelijke wijze als tactiek en strategie, die altijd vroeger samen uit wandelen gingen) om hier een lans te breken voor den guide die niet aan het steunpunt geplaatst is, en wellicht door zijn arm aan arm zwenkende ondergeschikten omver wordt geloopt, terwijl hij vroeger door de elkander onder het opmarcheeren loslatende recruten steeds met de noodige *égards* werd behandeld. Hoe conservatief mijn opvatting hieromtrent nu ook zijn moge, ik geef de voorkeur aan de vroegere wijze van uitvoering, onder eerbiediging van des lezers particulier, mits proefondervindelijk, gevoelen.

Bij *het openen der gelederen* (§ 106) lezen wij dat de guides (niet te verwarren met die uit de Comp. school, want ze staan hier in het voorste gelid) 4 achterwaartsche passen van 36 cM. zullen maken, om de richting van het achterste gelid af te bakenen. Een Afrikaansche leeuw wist onlangs in de *Fliegende Blätter*, door het oppeuzelen van een heel officierskorps, zorg te dragen voor een flinke artillerie-promotie; welnu de genoemde § kan hier dienst doen, om een buitengewone promotie bij de infanterie te veroorzaken. Na het openen der gelederen, commandeere de onderwijzer hiertoe *velt = 't geweer*, waarop het voorste gelid plotseling sneuvelt. Zonder evenwel altijd even bloeddorstig te willen zijn, vrees ik bovendien dat de Bats.-commandant en de Kapitein-adjutant het nog al benauwd zullen krijgen, of wel vreesselijk magere rossinanten moeten bestijgen, als zij naar de oefening der recruten komen kijken, en tusschen de geopende gelederen doorrijden.

Bij de liggende houding in § 108 krijgen wij iets meer ruimte, omdat hier *het achterste gelid* de 4 achterwaartsche passen verricht. Toch wordt ook hier de toestand niet benijdenswaard voor enkele lang opgeschoten recruten uit het achterste gelid, die met hun neus in aanraking dreigen te komen met de voetzolen uit het voorste gelid. Hier is dus, in tegenstelling met straks, het achterste gelid in het hoekje van het ongeluk, en zal er dus nog al *animo* bestaan om thans in het voorste gelid een plaatsje te krijgen. Daar de aarde toch groot genoeg is, hoop ik dat beide afstanden spoedig iets minder zuinig mogen berekend worden.

Bij het snelvuur (§ 112) wordt thans definitief bepaald dat de rechtervoet afgezet blijft, om eerst na het laatste schot te worden bijgetrokken. Als

een gevolg van § 111 is de bedoeling duidelijk genoeg; maar volgens de letter van het reglement vermeldt § 112 niet, dat dit afzetten slechts van toepassing is op het achterste gelid.

Als een bijzondere, met vette letters gedrukte, aankondiging lezen wij bij herhaling in iedere nieuwe uitgave — thans in § 125 — dat de marsch met verdubbelde rotten *regel*, en die op 2 gelederen *uitzondering* is. Bij vernieuwing zal het dus verwondering baren, dat een uitgebreid commando benooid is, om juist datgene uit te voeren, wat *regel* behoort te zijn. Zelfs de comp.-school kan mij in dit opzicht niet bevredigen, waar zij vermeldt dat de CCT. vooraf den noodigen last moet geven als hij door onderafdeelingen de bewegingen met verdubbelde rotten wil doen uitvoeren.

Eindelijk zijn er nog een paar chronische onnauwkeurigheden in het afbreken en opmarcheeren van rotten blijven bestaan. In § 136 lezen wij dat een rot *schielijk* opmarcheert, in § 137 doen zij het gezamenlijk *vlug en langs den kortsten weg*, terwijl in § 139 de onderwijzer toeziet dat zij *den pas behoorlijk verlengen*. Is dit verlengen van den pas wenschelijk, omdat de in front gebleven manschappen tijdens het opmarcheeren der overigen met den gewonen pas blijven doormarcheeren, dan zou het duidelijker zijn, om, onder vermelding hiervan, eenvoudig verder naar § 52 te verwijzen.

Ende gut, alles gut. Gelukkig dat dit spreekwoord niet in negatieven zin doorgaat, want met de slotparagraaf is en blijft het nog maar altijd even jammerlijk gesteld. Ik heb hier nog een uitgave van 1869 naast mij liggen, en sinds dien tijd zijn er al heel wat gewijzigde herdrukken verschenen, toch luidt de slotparagraaf evenals vroeger:

De onderwijzer ziet toe dat de rotten welke afbreken en opmarcheeren den pas behoorlijk verlengen.

Sinds jaren doe ik steeds »behoorlijk» mijn uiterste best om de rotten te doen *afbreken* door het *behoorlijk verlengen van den pas*, maar het is me nog niet mogen gelukken.

Thans aan het einde mijner beschouwingen genaderd, betuig ik mijn leedwezen dat ik onwillekeurig zooveel goeds onaangeroerd heb moeten laten, om, zonder een blaam op het reglement te willen werpen, toch met vinnigheid meer datgene op te zoeken, wat stof tot opmerkingen moet geven.

Het geval leidde er eenmaal toe, om — evenals een Parijzer hoedenfabrikant, die nooit stil zit — zoo mogelijk een verbetering van het reeds zoo verbeterde uit te lokken.

Indien de lezer onder het slaapdrankje wakker is gebleven, en in de meeste gevallen mijn opinie deelt, dat hij dan ook ter wille der goede zaak medewerke, om — thans kosteloos voor het leger — de spoedige verschijning te helpen provoceeren van een klein, ons allen wel bekend, papiertje, tot opschrift hebbende: *Wijzigingen in de recruitenschool!*

12 Juni 1884.

DAGOBERT.

HET KEUREN VAN SLACHTVEE VOOR DEN TROEP.

Naar aanleiding van een, in mijn oog hoogst belangrijk onderdeel van de intendance in tijd van vrede, veroorloof ik mij aan de Redactie plaats te verzoeken voor het onderstaande, in de verwachting dat het misschien in de toekomst zou kunnen bijdragen tot verbetering van een toestand van dit gedeelte der verzorging van den soldaat, welke mijns inziens nog wel wat te wenschen overlaat.

Mijn bevoegdheid om het onderwerp dat ik behandelen wil, te entameeren, ontleen ik eensdeels aan het feit dat de keuring van het slachtvee voor den troep op plaatsen waar dit doenlijk is, aan de paardenartsen wordt opgedragen; anderdeels aan de omstandigheid, die ik een axioma durf noemen, dat de paardenartsen de meest deskundige officieren van het leger zijn tot vervulling van die taak.

Alvorens over te gaan tot het betoogen van datgene waartoe ik wensch te geraken, is het wellicht niet overbodig, de bovengenoemde bewering toe te lichten, naar ik mij vlei, op een wijze, dat ze door het groote publiek als een bewezen feit kan worden aanvaard.

Ieder paardenarts heeft, als zijnde veearts gevormd aan de wetenschappelijke inrichting daartoe in Nederland bestemd, de veeartsenijkunde in zijn vollen omvang bestudeerd, en daarna is hem, blijkens het bezit van zijn diploma, de verklaring uitgereikt, dat die studie voldoende was om de belangen van den veestapel in den ruimsten zin te behartigen.

De studie van ontleedkunde, algemeene en bijzondere ziektekunde, geneesmiddel- en vergiftleer, zoomede die van de voorbereidende wetenschappen, als physica, chemie en physiologie, stempelt hem daardoor als den man bij uitnemendheid tot beoordeeling van den gezondheidstoestand van slachtvee, zoomede van de qualiteit der daarvan verkregen voedingsmiddelen, van hun eventueele veranderingen teweeggebracht door ziekten, zoo plaatselijke als constitutioneele, door physische en atmospherische invloeden. Veeteelt, voederkennis, ouderdomskennis en exterieur, mede begrepen in het kader

zijner wetenschap, zijn de middelen tot beoordeeling van het levende dier en tot controle dus, of de aangeboden beesten aan het contract voldoen.

Ik durf vragen waar die wetenschap, in zijn geheelen omvang, inderdaad onontbeerlijk voor de keuring van vee en vleesch, elders wordt onderwezen dan aan de kweekschool voor toekomstige paardenartsen.

Zonder geringschatting van heeren officieren in andere dienstvakken, zonder miskenning der verdienste van intendance en officieren van gezondheid, ontzeg ik echter aan beide categoriën het bezit van de vakstudie vereischt voor, en te vinden bij den paardenarts.

Moge ik er in geslaagd zijn door ontvouwing van deze even elementaire als getrouwe afspiegeling der werkelijkheid, de bevoegheid van den paardenarts tot keurmeester van vee en vleesch te bewijzen, geenszins was het mijn doel daarmede de wenschelijkheid te betoogen, dat *op den tegenwoordigen voet*, die opdracht tot keuring worde bestendigd of uitgebreid. Want billijkerwijze kan men niet vorderen dat de paardenarts met liefde en toewijding een taak aanvaarde, welker vervulling, welker betrachting hem bij zijn benoeming niet werd voorgespiegeld, die eigenlijk buiten het kader zijner werkzaamheden als paardenarts vallende, niettemin zijn bezigheden vermeerdert, zijn vrijen tijd in beslag neemt, extra studie vordert en bij dat alles niet extra wordt vergoed.

Men vraagt het bewijs wellicht dat een paardenarts die vee- en vleeschkeur niet worden voorgespiegeld? Ik geloof het te kunnen geven.

De leerlingen van 's rijks veeartsenijschool voor oorlog en koloniën bestemd, moeten, na het verkrijgen van hun diploma als veearts, nog eens voor een commissie, door een dier departementen respectievelijk benoemd, examen afleggen als paardenarts. Inderdaad omvat dat examen slechts een onderzoek naar de bekwaamheden der examinandi voor wat betreft beoordeeling, voeding, verpleging van gezonde *paarden*, behandeling van zieke *paarden*, en kennis van fourages voor *paarden*; geenszins wordt er notitie van genomen of zij ook op de hoogte zijn van vee- en vleeschkeur. Aangezien uit niets blijkt dat men op dit oogenblik en evenmin later van den paardenarts technische kennis op dit gebied vordert, zoo gebruikt men hem niettemin als veearts, waarvoor hij zich echter niet heeft verbonden, en nu is het zeker rationeel dat gebruik wordt gemaakt en partij getrokken van het feit dat het leger 24 veeartsen telt, daar waar men veeartsenijkundige voorlichting behoeft, maar past men dit stelselmatig toe, is het dan misplaatst daarvoor nu ook lotsverbetering te vragen?

Wanneer een officier toevallig in het bezit is van kundigheden die niet tot zijn dienstvak behooren, dan vraagt men hem immers niet officieel, die nu zonder eenige vergoeding voor studie, en tijdverlies daaraan besteed, tot voordeel van den Staat aan te wenden?

En verkeerden wij (de paardenartsen) niet in zulk een geval?

De bedoeling heeft vermoedelijk nooit bestaan, de paardenartsen op die wijze als keurmeesters te laten dienen op veeartsenijkundig gebied, maar

ik stel mij voor dat de omstandigheden zoo zoetjes aan tot den heerschenden toestand hebben geleid.

En men voere niet aan, dat de vervulling der functiën van keurmeester door den paardenarts zoo onbeteekenend is en geringen arbeid vordert, daar ze immers slechts bestaat in de controle of het slachtvee aan het contract voldoet! Bij den paardenarts die zijn plicht opvat in ruimen, onbekrompen zin, vereischt de betrachting daarvan meer, nl. een degelijke studie van vee- en vleeschkeur, die hem ja, toegankelijk is gemaakt door de reeds opgenoemde wetenschappen, maar die niettemin een vrij wel afzonderlijk vak vormt.

In weinige woorden dus dit: de paardenarts is DE man die vee *en* vleesch moet keuren voor den troep; daarvoor moet hem echter een billijke vergoeding worden toegelegd; daarbij eische men dan te recht dat hij studie make en zich op de hoogte stelle van de beoordeeling van slachtvee en slachtvleesch in ruimen omvang. Hij worde voorts niet gebezigd, gelijk nu geschiedt, om de verantwoordelijkheid te dragen eener commissie die, zich te recht onbevoegd beschouwende, hem als adviseur vraagt, terwijl hij feitelijk alle vee keurende, niets te zeggen heeft, feitelijk geen vee of vleesch *mag* keuren, en zelden of nooit met die commissie in contact komt.

Waar verantwoordelijkheid bestaat, daar kan men ook rechten vorderen en bevoegdheid. Waar extra diensten worden opgelegd, een taak die ik alleszins billijk, daar mag men ook bezoldiging vragen.

En het contract! Het heillooze contract dat ik zooeven moest noemen! Het is, zooals het daar ligt, een bron van wrevel en ontevredenheid, van sarcasme voor den man die, bevoegd tot oordeelen, daarnaar moet keuren.

»Het rundvleesch moet zijn goed, versch, gezond en met vet doorwassen, van rijpe ossen of koeien niet ouder dan 8 jaren, wegende aan den balk, de ossen niet minder dan 250 KG. en de koeien niet minder dan 225 KG. De beesten die goedgekeurd worden, moeten daags vóór de aflevering van het vleesch geslacht zijn, zoodat het vleesch behoorlijk uitgebloed en bestorven zij. De koppen, nekken, halzen en het zogenaamde halsvleesch, de pooten tot boven de knieschijf! en het spronggewricht, uierboorden, nierbedden, lever, long of andere ingewanden, mogen voor geen vleesch gerekend of geleverd worden.

»Is een hoeveelheid, gelijkstaande aan een heel, half of kwart beest noodig, dan mag worden geleverd van alle, volgens de voorwaarden leverbare deelen van het beest mits in geen kleinere stukken dan van 6 KG.»

Het groote euvel er van is dit: vee en vleesch kan aan dit contract voldoen, zonder goed te zijn. Rest de vraag: wat is goed? Want aangezien de grootste filosofen hun tanden hebben stompgebeten op de poging om een definitie van »het goede» te geven, behoeft het geen betoog dat goed al een uiterst betrekkelijk begrip uitmaakt.

Onder goed versta ik hier: vleesch dat b. v. door directeuren van burger-abattoirs of door burgerkeurmeesters in het algemeen zal worden bevonden van een behoorlijke qualiteit te zijn, wat nog niet insluit prima hoedanigheid, maar wel een bevredigende voedingswaarde. Overigens moet ik opmerken dat een contract niet het middel behoort te wezen om personen aan wie men het doen naleven er van opdraagt en wie men de bevoegdheid daartoe toedenkt, technisch op de hoogte te helpen, tot deskundigen te vormen; het heeft er wel dikwijls veel van, adres het fraaie fourage-contract; maar ik voor mij, ben een andere zienswijze toegedaan.

Koeien! Van droog of gust, hier geen sprake meer; vroeger werd dat nog gevorderd en te recht. Men stelle zich voor een achtjarige melkgevende koe, die het gewicht nog haalt, (wat mogelijk is, ik ga het zoo dadelijk aantoonen), welk een beest!

Het gewicht is veel te laag gesteld, in aanmerking genomen de voor den slager zoo gunstige bepaling dat de dieren acht jaren oud mogen zijn.

Een os (en zelfs een koe, maar zeldzamer), kan op achtjarigen leeftijd nog goed zijn, d. w. z. verteerbaar, voedend vleesch leveren, van goede tweede soort, maar daartoe moet dan het dier zeer zeker meer dan 250 KG. schoon aan den haak wegen; want heeft de stier tot zijn 3de jaar diensten als zoodanig gedaan, is hij daarna gecastreerd; heeft hij toen gewerkt tot zijn 7½de jaar en is nu in ettelijke maanden wat opgevoerd, dan bereikt hij, dank zijn beenderen en grooten omvang, onder veel omstandigheden met gemak het gevorderde gewicht van 250 KG. aan den balk, maar is niettemin een allerakeligst onverteerbaar, hard, dor, onvoedzaam slachtdier. Of meent men soms dat een achtjarige os, die gepresenteerd wordt voor den troep, ook maar een half jaar heeft rondgelopen of opgesteld is geweest, zonder dat er rente van is getrokken? Of zou men durven aannemen dat een 7- à 8-jarige koe, niet minstens vier kalveren heeft gebracht en in dien tusschentijd steeds is uitgemolken? Ook dit dier, de koe, haalt na deze periode van uitmergeling, veelvuldig, door eenvoudig droog laten staan gedurende eenige maanden, het vereischte gewicht.

Wil men toestaan dat vee worde geleverd tot den ouderdom van acht jaar, dan stelle men den eisch, dat ossen minstens 325 en koeien minstens 300 KG. schoon wegen. Dieren van dit gewicht zijn echter meestal van prima qualiteit, maar de omstandigheid dat ze acht jaar zijn, is met die 1ste qualiteit zelden of nooit te rijmen. Ik bedoel dat wanneer men ossen of koeien in den handel wil brengen tot een gewicht van 300 à 350 KG., men ze geen acht jaar laat worden, maar slechts 5 à 6. Enkele malen, zooals in het voorjaar en den zomer van '83, waren door toevallige omstandigheden die eischen goed vereenigbaar, toen er n. l. enorm groote en zware Oosten en Zuidduitsche gemeste werkossen werden aangevoerd. Als regel mag men dit niet stellen.

Ik zeide straks dat het contract geen verhandeling over de kennis van

slachtvleesch behoeft te zijn. Stelt het zich echter voorlichting ten doel, dan mag het in elk geval geen verkeerde voorlichting behelzen, zooals b. v. »de pooten moeten boven de knieschijf worden afgesneden». Men bedoelt misschien voorknie of handwortel, daar verder van het spronggewricht wordt gesproken. Sneed men een been af boven de knieschijf, dan ging er een flink stuk goed vleesch verloren. Nu moet men mij niet te gemoet voeren dat men wel kan begrijpen wat er gemeend wordt. Eensdeels is dit zeer problematisch, want waar men bij een dier gewag maakt van *knieschijf*, geschiedt dit met het kennelijk doel om te spreken in tegenstelling van de z. g. knie (handwortel). Overigens zal het bij een contract, dat vóór alles op duidelijkheid moet kunnen roemen, toch zeker wel geen weelde zijn, dat men zegt wat men meent; dat men de woorden gebruikt om zijn gedachten (juist) te vertolken.

Gold het nu slechts de vraag om goed vleesch te krijgen, dan zou de eerste de beste werkelijk deskundige, wel een contract weten op te stellen, hetwelk dit waarborgt. Het bezwaar laat zich echter raden, men moet ook rekening houden met den prijs.

Nu heeft zich in een der groote garnizoenen toevallig een omstandigheid voorgedaan, waardoor voor den zeer billijken prijs van *f* 0,65 het kilogram, vleesch wordt geleverd, dat uitstekend is voor den troep, dat zoo goed is als men het voor dien prijs wenschen kan. De verklaring wordt gevonden in het volgende.

Het nu gewijzigde contract veroorlooft den aannemer, resp. aannemers, daar waar een heel, half of kwart beest noodig is, te leveren van alle volgens de voorwaarden leverbare deelen van het beest, mits in geen kleinere stukken dan van 6 KG.

Hiervan hebben eenige slaggers het volgende gebruik gemaakt. Ze hebben (6 in getal) de leverantie aangenomen en bieden nu vleesch aan van puike, vette jonge dieren. Ze presenteren gemiddeld 3 beesten daags en nemen daarvan de mindere stukken, alle tot een gewicht van minstens 6 KG., voor den troep. De voordeelen voor den slager (die zulk een handelwijze verklaarbaar maken) zijn deze: dat hij nu in de gelegenheid is enorm veel biefstuk, haas, ribstukken en dergelijke te debiteeren, wat hem veel klanten bezorgt en doet zoeken door de beste hotels, restaurants, enz.; in één woord hij behoeft nooit of zelden in gebreke te blijven wanneer er veelvuldig vraag is naar fijne stukken. Daar bovendien op de beste stukken het meest verdiend wordt (men vergelijke eens den prijs van het KG. biefstuk met dien van mindere qualiteiten) snijdt het mes dubbel.

Maar nu de troep? Vaart die er ook wel bij? Menigeen zal wellicht meenen dat dit niet zoo is; dat die arme soldaten nu slecht, ellendig vleesch krijgen. Wanneer ik dat ook dacht, zou ik mijn geheele vertoog achterwege hebben gelaten, want het belang der slaggers is mij natuurlijk onverschillig en slechts voor de belangen van den gepresten soldaat bezig ik zooveel woorden.

De stukken van 2de en 3de soort vleesch (soort hier bepaald door de plaats van herkomst aan het lichaam van het dier), onderscheiden zich van de beste stukken door: mindere dikte der spierlagen (spieren zijn vleesch); meer peesvliezen, op zichzelf te dun om veel verlies van vleesch te berokkenen maar onaangenaam bij het snijden en eten, wjl ze de verkleining zoo door mes als tanden bemoeilijken; voorts mindere malschheid van den spiervezel, door minder homogene doorrijging met vet, hetwelk hier meer plaatselijk ligt opgehoopt.

Is men van gevoelen dat deze omstandigheden zwaar wegen, bij de wijze waarop de soldaat zijn vleesch krijgt? Ik geloof het te mogen betwijfelen. Want in die stukken van de 2de en 3de categorie, herkomstig van puik vee, zijn dezelfde voortreffelijke, voedende hoedanigheden besloten als in den biefstuk. De inhoud van den spiervezel, de samenstelling van het vet, de gunstige verhouding tusschen water en vaste bestanddeelen, tusschen beenderen en vleesch zijn dezelfde in de lekkerste als in de minder lekkere stukken. Tot nadere staving van mijn beweren haal ik eenige citaten aan uit het werk van BAILLET, inspecteur van het abattoir te Bordeaux, zeker een der meest bevoegde, zoo niet de *meest* bevoegde rechter in zake vee-en vleeschkeur, getiteld: »Traité de l'inspection des viandes de boucherie.»

»Quoique appartenant à la dernière catégorie on constate que la viande du cou chez le boeuf gras est supérieure en valeur nutritive à celle de la première catégorie du boeuf maigre.

»Ce qu'il est surtout important de savoir au point de vue pratique, c'est que chez un animal dont la cuisse, le filet, l'aloyau etc. sont de première qualité, ce que l'on est convenu d'appeler la basse viande, comme le collier, la poitrine etc. participe des qualités reconnues aux morceaux de premier choix et que par exemple, mieux vaut un morceau de poitrine d'un boeuf gras qu'une entre-côte d'un boeuf maigre.

»Nous constatons ensuite que les diverses viandes de l'animal maigre présentent une composition à peu près constante, car entre le morceau le plus aqueux (contre-filet) et celui qui renferme le moins d'eau (collier), la différence n'atteint pas cinq pour cent, et, chose curieux, c'est le plus mauvais morceau du corps qui renferme ici le plus de substance».

Hieruit volgt dat men het niet behoeft te bejammeren wanneer de soldaat niet getraceerd wordt op de zoo weinig voedzame biefstuk en haas van mager slachtvee, waarvan het gehemelte streelende effect door den vorm waarin hij het eet, toch niet tot zijn recht komt.

En verder: »Il est incontestable qu'une viande grasse est plus savoureuse et plus tendre qu'une viande maigre. On pourrait même affirmer qu'à égalité de teneur en azote, à part la valeur alimentaire intrinsèque de la graisse qu'elle renferme, elle exerce aussi un effet nutritif plus prononcé, puisqu'il est établi, au moins pour les animaux, que la graisse dans les

animaux favorise l'utilisation de tous les autres principes nutritifs et permet ainsi d'épuiser plus complètement la ration entière".

Sprekende van de dieren van prima qualiteit wordt gezegd: »Elle (viande de première qualité) est fournie par les boeufs français de 4 à 8 ans mûrs, les bonnes vaches de 4 à 6 ans n'ayant pas porté ou n'ayant eu que deux ou trois veaux au plus".

En van die van de 3de soort: »Les gros veaux, ou pour mieux dire, ces animaux qui ne sont ni boeufs, ni veaux, les vâches ageés, les taureaux de 3 à 5 ans les sujets fatigués par la marche, fournissent particulièrement cette qualité de viande que l'on voit garnissant plus spécialement les boucheries de second ordre, les criées à bas prix et, il faut le dire, constituant trop souvent dans quelques localités, la fourniture de la troupe, viande saine, mais peu nutritive sous un volume donné, viande qu'avec le système essentiellement vicieux des adjudications, on arrive à livrer à l'état, au prix moyen de 50 à 55 centimes le demi kilogramme, alors que celle de qualité moyenne se vend au public 80 centimes ou un franc la même quantité".

Men ziet, het is dáár al niet anders dan hier. Tot zelfs in de prijzen vindt men een treffende overeenkomst.

Het besluit uit een en ander te trekken, is dit: dat het veel verkieslijker is, aan den troep vleesch te doen leveren afkomstig van de minder *lekkere* stukken van uitstekend vee. Daardoor wordt het belang van de staatsfinanciën, zoomede dat van den soldaat behartigd en de kans op fraude tot een minimum gereduceerd. Men wijte echter deze gunstige uitkomst in het groote garnizoen waarvan ik spreek, niet aan de zeldzaam handige samenstelling van het contract. Het toeval wilde dat na de bepaling die de levering van stukken tot 6 KG. toeliet, eenige lumineuse slagers op het ingenieuse denkbeeld kwamen, waarvan nu alle partijen voordeel trekken. Ten einde dezen gang van zaken consequent uit te lokken zou het contract moeten vorderen dat nu ook vee van de beste soort werd geleverd; het doet dit niet. De speciale belangen van den slager brengen er hem toevallig toe. Maar ook zou een wijziging in het contract die dit procédé algemeen wilde maken, op afdoende bezwaren stuiten, want slechts in enkele groote steden (men begrijpt waarom) zou de zaak uitvoerbaar zijn.

Hier zijn de lichtzijden van een exceptionneelen toestand aangegeven, die juist, wijl hij exceptioneel is, geen practisch, althans geen algemeen practisch belang heeft.

Maar een andere weg staat open om de zaak van de levering van goed en goedkoop vleesch voor den soldaat in het reine te brengen, nl. door zelf koopen, en zelf slachten van vee, door de oprichting van abattoirs voor den troep. Dat het bestaan van dergelijke inrichtingen aanmerkelijke voordeelen biedt, is wel boven allen twijfel verheven. Te recht is dit dan ook betoogd in het verslag omtrent het onderzoek naar de inrichting en werking van de sedert den 1sten Februari jl. bij het 5de regiment infanterie te 's Bosch

bestaande slachterij, van de hand van den Onderintendant HINRICHS, en opgenomen in de Verslagen, rapporten en memoriën omtrent militaire onderwerpen van het jaar 1879.

Mits de gelegenheid worde geschapen, door een bevoegd man, goed vee te doen aankopen, blijven van overige eventueele bezwaren die men tegen militaire abattoirs zou willen aanvoeren, slechts de financieele over, inderdaad helaas tegenwoordig niet gering te schatten. Genoemd rapport bewijst intusschen dat die geldelijke offers luttel zijn of niet bestaan zelfs in directen zin; ik bedoel wat betreft het getal guldens die men op papier er voor kan aanwijzen, want daar komt het immers maar op aan?

Houdt men rekening met de indirecte voordeelen door abattoirs verkregen, dan verdwijnen zeer zeker mogelijke nadeelen geheel, maar aangezien men die middellijke baten, hoe positief ook, niet juist kan taxeeren, zijn ze ook niet in geldswaarde uit te drukken en hecht men er *dus* geen gewicht aan.

Die werkelijke, maar indirecte voordeelen zijn: kernachtiger voeding van den soldaat, die hem in staat stelt tot het presteeren van meer spierarbeid, medebrengeende een stroom van voordeelen onmogelijk te becijferen; voorts kan de man derhalve met minder quantiteit volstaan, want bij levering van beter vleesch betaalt men het aanmerkelijk meerder quantum water in slecht vleesch bevat, *niet*.

Eindelijk het vermijden van fraude en het goedkoopster inslaan, wijl de winst van tusschenpersonen verval.

De inrichting van het abattoir te 's-Bosch is mij onbekend; echter moet ik opmerken dat zoo een dergelijk établissement gebouwd zal worden naar de eischen van wetenschap en tijd en dus naar de voorbeelden welke er van bestaan in Parijs, Bordeaux, Brussel, Rotterdam, zij het dan ook dat men hier met bescheidener afmetingen zal kunnen volstaan, de kosten niet gering zullen wezen.

Het is waar, ze komen in hoofdzaak neer op uitgaven voor ééns, die later gedekt zullen worden door soliede baten; maar niettemin blijft het feit dat ze dus het voor ééns uittrekken vorderen van kapitale sommen, tegenwoordig waarschijnlijk een alles overwegende hinderpaal.

Men moet, dunkt me, de verwezenlijking van dit plan (om algemeen abattoirs op te richten of althans enkele centrale), voorloopig als een vrome wensch beschouwen. Daarom acht ik breede vertoogen over nut, voordeelen en inrichting van slachthuizen, waarover anders veel te zeggen viel, voorshands overbodig. Alleen veroorloof ik mij de vrijheid, de meening gëuit in meergenoemd rapport, als zou men in 2 maanden een officier, overigens in zake van vee geheel leek, kunnen africhten om vee te koopen naar den eisch, als te optimistisch te beschouwen.

Aannemende dat dus aanvankelijk het denkbeeld van meerdere militaire abattoirs voor verwezenlijking niet vatbaar is, volgt vanzelf dat dan tot dien tijd toch op een of andere wijze in de levering van vleesch, zooals het

behoort, moet worden voorzien. Die wijze zou noodzakelijk dus min of meer geschoeid moeten zijn op de oude leest, echter met enkele principieele wijzigingen.

Aangezien ik het contract veroordeelde zal men verwachten, dat ik niet alleen afbreek maar ook opbouw. Ik wil trachten dit te doen, door mijn denkbeelden ten beste te geven, zooals ik het zou wenschen ingericht te zien.

Ik zal daarbij het raamwerk van phrasen behouden dat bij het bestaande dienst doet, ten einde een vergelijking te vergemakkelijken.

»Het rundvleesch moet zijn versch, gezond, levendig rood, doorregen, te gelijk vast en elastisch, op doorsnede dicht en fijn, eenigszins vochtig en daarbij een frisschen, min of meer zoeten reuk bezitten. Het vet blank en vast, en datgene 't welk gevonden wordt in buik en bekkenholte, aldaar ruimschoots voorhanden, evenzeer als een matige vetlaag bij den aanzet van den staart moet gevorderd worden. Onder de huid, het vleesch bedekkende moet een vetlaag van een à twee centimeters dikte worden gevonden.

»Een en ander moet afkomstig zijn van rijpe ossen, drooge of guste koeien niet jonger dan 2½ en niet ouder dan 7 jaar, wegende aan den balk, de ossen niet minder dan 300, de koeien niet minder dan 275 KG. De koppen, nekken, de pooten tot boven handwortel (voorknie) en sprongewricht, uierboorden, nierbedden, lever, long of andere ingewanden mogen voor geen vleesch gerekend of geleverd worden.»

Ten slotte zou ik de clausule, inhoudende vergunning tot levering van stukken van minstens 6 KG., onder de aangegeven omstandigheden in zijn geheel behouden wenschen te zien, als insluitende de mogelijkheid dat zich dergelijke gunstige toestanden, als thans in de door mij bedoelde stad het geval is opnieuw voordoen.

En nu de naleving van dit contract. Zoowel de beoordeeling van levend vee als de keuring van het vleesch zou, ons inziens, overgelaten moeten worden aan den paardenarts, en waar die in een garnizoen ontbreekt, aan een gediplomeerden burgerveearts; in geval van ontstentenis van beiden aan een gemeentelijk keurmeester.

Zooals reeds in den aanvang werd gezegd, wordt het door mij natuurlijk en billijk geacht, dat daarvoor dien paardenarts verbetering van zijn traktement worde toegekend. Het is een uitbreiding gegeven aan den werkkring waarvoor hij, toen deze geringer afmeting en beteekenis had het tegenwoordig inkomen genoot. De logica gebiedt, *hem vóór* alle deze functiën op te dragen en het beginsel van loon naar verdienste vordert dat men hem deze betaalt.

En wanneer men nu de opmerking maakt dat ik hier mijn eigene belangen en die mijner vakgenooten heb bepleit, dan erken ik volmondig dat dit het geval is; onder bijvoeging echter dat ik die van het rijk en van den soldaat er mede heb vereenigd, zoodat, naar mijn meening, voor de veronderstelling dat een onkiesch eigenbelang de drijfveer van dit geschrijf was, geen ruimte meer overblijft.

De regeering make gebruik van de kennis der 24 veeartsen die het leger in zijn midden telt. Maar bedient zij zich van hen die voor paardenartsen geëngageerd werden, als veeartsenijkundigen, dan bezoldige zij hen ook als zoodanig.

EEN PAARDENARTS.

Indische legerbelangen.

(Vervolg van N°. 12, 1884, bladz. 884.)

Was de inrichting der militaire scholen in Indië zóó slecht, het resultaat zóó gering, ware de kosten zóó groot, dat in een tijd waarin ondanks alle gewone en buitengewone middelen een zoo belangrijk nagenoeg steeds toenevend incompleet aan officieren alles eerder tot uitbreiding dan tot reductie der bestaande instellingen zou nopen, tot dergelijke maatregelen moest worden overgegaan?

Op geen enkel dezer vragen kan het antwoord bevestigend luiden.

Onder de ongunstigste omstandigheden, terwijl zich toch een groot deel des legers te velde bevond, met hoogst gebrekkige middelen, zonder de noodige fondsen, zonder speciaal daartoe bestemde of boven de formatie geplaatste officieren-leeraren, was het toch den legercommandant van 1875—1879, den Generaal DE NEVE gelukt, de aanvullingsstof voor de élèves der Militaire School te Meester Cornelis aanzienlijk uit te breiden (1) en het aantal leerlingen zoowel aan deze school als aan de Artillerie-school te Weltevreden tot ongekende hoogte te brengen (2).

(1) Het aantal leerlingen op de gezamenlijke voorbereidende cursussen werd toch door den Generaal DE NEVE gebracht: van 68 élèves in 1875, tot 89 in 1876 en 100 in 1877.

Ook over de categorie der »aanbevolen militairen» — gewone met handgeld in dienst getreden vrijwilligers, die zich door hun gedrag enz. een plaatsing op den cursus of voor een speciale betrekking hadden waardig gemaakt — strekte zich de zorg van den Generaal DE NEVE uit.

Hij zag er bij het toenemend gebrek aan officieren mede een welkome aanvullingstof in, en vermeerderde het aantal van 100 in 1875, tot 133 in 1876 en 151 in 1877. Zie NIEUWENHUIZEN, »Het stelsel der Militaire instellingen» enz. *Indische Gids* 1883.

(2) *Militaire school.*

Bedroeg toch het aantal élèves in de laatst voorafgaande jaren tusschen de 60 en 70 — in 1874 zelfs slechts 58 — zoo was dit door den Generaal DE NEVE gebracht tot: (Zie K. V.)

69	op ultimo	December	1875
101	»	»	1876
128	»	»	1877

121 bij den aanvang van den cursus 1878—79. Zie verder later.

Artillerie-school.

Terwijl deze in vroeger jaren slechts een zeer beperkt aantal élèves telde — van 1869 tot 75

Welk belang eischte dan, wij zeggen niet een wijziging — hierover echter later — maar de *vermindering* der Militaire School, de *opheffing* der Artillerie-school?

Zeker, ware de afstand van de kolonie tot het moederland en daarmee het gevaar van afgesneden te worden, minder groot, het incompleet aan officieren minder belangrijk, het formatie-cijfer meer overeenkomstig de te stellen eischen, de kansen op een spoedige en geregelde aanvulling door de Koninklijke Militaire Academie in Nederland meer verzekerd, zoo zou voor deze maatregelen uit een principieel oogpunt wel wat te zeggen zijn geweest.

Maar, waar wij wat het beginsel aangaat — de voorkeur te geven aan de eenvormige Academische opleiding — zoover het hoofdwapen betreft, bij het Opperbestuur zelfs geen spoor van een dergelijke neiging ontwaren, integendeel bij de officiersvorming *hoofdzakelijk* op de hulp der cursussen in Nederland zien rekenen (1), en de opheffing der Artillerie-school wel is waar verdedigd wordt op grond dat de K. M. Academie voortaan een voldoende aantal officieren der artillerie zal kunnen leveren, maar waardoor in elk geval het tijdstip waarop het bestaande zoo belangrijke incompleet kan zijn aangevuld, aanmerkelijk wordt verschoven (2), . . . *dààr kunnen wij in deze maatregelen niet anders dan het streven ontwaren, Indië zoolang mogelijk onmondig, zooveel mogelijk van Nederland afhankelijk te houden.*

Verklaart dit dan ook het anders vreemde verschijnsel, dat in een zelfden staat onder dezelfde omstandigheden, wat betreft het groot incompleet aan artillerie-officieren, bij gelijke hoofdbron ter aanvulling, — de K. M. Academie — het Opperbestuur der Koloniën er toe overgaat de nevenbron in Indië op te heffen, het Oorlogsbestuur in Nederland daarentegen juist de Artillerie-cursus in Delft instandhoudt en reorganiseert? (K. B. dd. 25 Juli 1884, N°. 92.)

Meer echter nog dan in Nederland voor het tijdelijk behoud eener afzonderlijke Artillerie-school, pleit, zoolang de mogelijkheid van een buitenslandschen oorlog niet is weg te redeneeren, vóór het voortdurend be-

slechts gemiddeld 8 — was 't den Generaal DE NEVE gelukt met zeer geringe kosten — nog geen f 40,000 's jaars — deze school tot een zeer bruikbare, in de toekomst veel belovende instelling tot opleiding van artillerie-officieren te maken.

Was het aantal ultimo December 1875 nog slechts 9, zoo was dit

»	»	1876	12
»	»	1877	17

en bij den aanvang van den cursus 1878—79 reeds tot 28 élèves gebracht.

Een lang niet te versmaden bron was dus in Indië zelf geopend!

(1) Zie het K. V. 1879—80. Dit rekent toch bij een jaarlijksche behoefte van 73 officieren der infanterie en administratie op slechts 14 officieren der infanterie herkomstig van de K. M. Academie, — «bedragende dit het gemiddeld productie-vermogen van de Academie vóór de invoering der wet van 1869» — 25 officieren der infanterie en administratie van de Militaire school en 34, zegge 34, van de cursussen in Nederland.

(2) In het jaar te voren (Juli 1882) achtte men ter tijdelijke voorziening in dit incompleet het zelfs nog noodzakelijk officieren van de infanterie van het Nederlandsche leger bij de artillerie van het Indisch leger te detacheeren!

staan eener Artillerie-school in Indië, alsmede tegen de reductie der Militaire school te Meester Cornelis andere, veel dringender redenen: »de noodzakelijkheid tot het scheppen, onderhouden en uitbreiden van eigen militaire instellingen in Indië».

»Elk stelsel van aanvulling en vorming der strijdkrachten in Indië, dat hoofdzakelijk berust op hulp uit Nederland is een slecht stelsel», stelden we boven als axioma.

We hebben aangetoond, dat het nieuwe — sedert 1883 — ingevoerde stelsel van opleiding en vorming van het officierskorps, Indië meer nog dan vroeger afhankelijk maakte van het Moederland....

De conclusie ligt voor de hand.

Als elke fout zal echter ook deze zijn gevolgen met zich voeren... et on sera puni par où l'on a péché.

Voor hen echter ten laatste, die *niet* aan een buitenlandschen vijand gelooven — uit zwakte of schuldbesef tegenover Indië, dat men de middelen ter verdediging onthoudt — voor hen, dient nog te worden nagegaan of het nieuwe stelsel van opleiding en vorming van het Indische officierskorps *in gewone omstandigheden* voldoende in de spoedige en geregelde aanvulling voorziet.

We hebben hiertoe dus eerst te onderzoeken wat de jaarlijksche behoefte aan officieren is. De vroegere Koloniale Verslagen melden de jaarlijksche verliezen niet. Wij vinden hierover echter een opgave in meergenoemd werk van DE WAAL, bladz. 138. Hieruit blijkt, zonder te ver terug te gaan, toen het formatie-cijfer geringer was, dat de jaarlijksche verliezen aan ontslagen en overleden officieren in de laatste jaren vóór 1876 ruim 90 bedroegen. In de latere Kol. Versl. vinden we voor de verliezen:

1880, 147 officieren; 1881, 109 officieren; 1882, 105 officieren.

Eindelijk geeft het K. V. van 1878—79 een opgave van de verliezen over het 5 jarig tijdvak 1873—1877, waaruit blijkt, dat de gemiddelde behoefte aan officieren per jaar is te stellen op:

voor de infanterie	62
» » cavalerie	3
» » artillerie	8
» » genie	3
» » administratie	11
» den geneeskundigen dienst	13
» » pharmaceutischen »	2

Totaal.... 102

Hoe moeten nu de verschillende militaire instellingen in deze jaarlijksche verliezen voorzien?

1°. *De Koninklijke Militaire Academie:*

Bestemd tot opleiding van een gedeelte der aanstaande officieren der infanterie

en uitsluitend voor die der artillerie, cavalerie en genie. Ofschoon volgens de wet van 30 Mei 1877 het aantal cadetten 400 mocht bedragen, waarvan de helft voor Indië, werd dit getal — 200 — echter nimmer bereikt. Dit bedroeg toch :

	Infanterie.				Cavalerie.				Artillerie.				Genie.				Aantal Indische cadetten. Totaal.				
	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	Totaal.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	Totaal.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	4de studiejaar.	Totaal.						
December 1877	1	—	2	5	8	—	—	—	—	—	10	5	3	—	18	10	4	6	5	25	51
» 1878	7	2	1	2	12	—	—	—	—	—	30	8	3	1	42	17	8	6	3	34	88
» 1879	25	6	3	1	35	—	—	—	—	—	23	10	6	3	42	9	13	6	8	36	113
» 1880	25	22	7	2	56	—	—	—	—	—	11	21	12	2	46	5	10	13	6	34	136
» 1881	27	19	21	7	74	—	—	—	—	—	16	8	18	10	52	4	5	11	10	30	156
» 1882	25	23	18	21	87	1	1	1	—	3	10	13	8	16	47	5	4	5	10	24	163
» 1883	26	23	20	17	85	3	2	1	1	7	12	9	11	9	41	4	5	4	5	18	151

Hoewel dus uit deze cijfers blijkt dat sedert de jongste herziening der wet nagenoeg voortdurende opklimming plaats had, moet men het thans verkregen getal van 150—160 cadetten toch als het maximum beschouwen, niet omdat het aantal aan het examen voldoende aspiranten geen hooger bedrag toestaat — waarover later — maar omdat de ruimte aan de Koninklijke Militaire Academie geen grooter getal dan het tegenwoordig bereikt cijfer van 320 tot 330 cadetten mogelijk maakt, waarvan dan omstreeks de helft voor Indië is bestemd.

Aannemende nu dat bij een 4-jarige opleiding als aan de K. M. A., het totaal aanwezige aantal cadetten tot het jaarlijksch afvoervermogen staat als $4\frac{1}{2} : 1$ (1), zoo wordt het maximum jaarlijksch productie-vermogen der K. M. A. voor Indië = ± 36 officieren.

Met dit getal moet nu in de eerste plaats uitsluitend in de behoefte voor de artillerie, cavalerie en genie worden voorzien — niet alleen natuurlijk wat de jaarlijksche aanvulling betreft, maar ook binnen den kortst mogelijken tijd van het bestaand incompleet — stel b.v. in 5 jaren.

Tot aanvulling van het incompleet is dan jaarlijks benoodigd: (Zie bladz. 879) van den jaargang 1884.

voor de artillerie 6 officieren.

» » cavalerie 1 officier.

» » genie 5 officieren.

Te zamen . . . . 12 officieren.

(1) Zie de lezing van den Heer VAN DAM VAN ISSELT, Krijgswetenschap 1879—80, bladz. 117,

voor de jaarlijksche behoefte:

voor de artillerie 8 officieren.

» » cavalerie 3 »

» » genie 3 »

Te zamen . . . 14 officieren.

Dus gedurende de eerste 5 jaren door de K. M. Academie jaarlijks te leveren voor de artillerie, cavalerie en genie: totaal 26 officieren.

Blijft voor de infanterie slechts 10 officieren van een jaarlijksch vereischt getal — met inbegrip van de aanvulling als boven van het incompleet — van 80 officieren.

Het is echter duidelijk, dat een dergelijk ongunstig verhoudingscijfer, nog geringer dan het reeds zoo uiterst bescheiden cijfer door het K. V. 1878—79 gesteld, (Zie noot 1 bladz. 39) voor het Hoofdwapen niet kan worden toege-
laten.

Neemt men daarom als basis de verhouding van het aantal cadetten der verschillende wapens gedurende de laatste jaren waarin het maximum voor den dienst in O. I. bereikt is geworden, (van af 1881) dan wordt (zie de tabel op de vorige bladz. 41) het jaarlijksch productievermogen:

Voor de infanterie 15 officieren.

» » artillerie 11 à 12 »

» » cavalerie 1 officier.

» » genie 8 officieren.

Hiervan aftrekkende het aantal officieren jaarlijks voor de artillerie, cavalerie en genie benoodigd, zal het bestaand incompleet worden wegge-
nomen:

bij de artillerie in 8 à 10 jaar,

» » genie » 5 jaar;

terwijl daarentegen het bestaand incompleet van 6 officieren der cavalerie jaarlijks met 2 zal vermeerderen (1).

Gaan wij thans verder na op welke wijzen de overige militaire instellingen in het incompleet en de jaarlijksche aanvulling der infanterie-officieren kunnen voorzien, waarbij wij eenvoudigheidshalve, tevens de op gelijke wijze plaats hebbende aanvulling van het korps der militaire administratie zullen opnemen:

(1) Ten einde in dit gebrek te voorzien had zich — zeer onlangs — de Minister van Koloniën op verzoek van den Gouverneur-Generaal, gehoord den Legercommandant enz., gewend tot zijn ambtgenoot in Nederland, den Minister van Oorlog, ten einde den overgang van een onbepaald aantal cadetten van andere wapens bij dat der cavalerie O.-I. toe te staan. Ofschoon zich hiertoe verschillende aspiranten aanmeldden, meende echter de Minister van Oorlog, daar deze cadetten voor den dienst hier te lande bestemd waren, dit verzoek niet te mogen inwilligen. Niemand zal natuurlijk hierover den alleen voor den goeden gang van zaken in Nederland verantwoordelijken Minister van Oorlog een verwijt maken, intusschen getuigt 't op nieuw van de weinige samenwerking tusschen de verschillende departementen van landsverdediging, en is 't een bewijs te meer voor onze stelling: *de te groote — gevaarlijke — afhankelijkheid van Nederland, de noodzakelijkheid van uitbreiding van eigen instellingen in Indië.*

2°. *De Militaire school te Meester Cornelis:*

In de laatste jaren vóór de verandering van den driejarigen in een tweejarigen cursus was de toestand de volgende: (Zie de K. V.)

	Infanterie.				Administratie.			
	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	Totaal.	1ste studiejaar.	2de studiejaar.	3de studiejaar.	Totaal.
Cursus 1878—79.....	33	48	26	107	4	2	4	10
» 1879—80.....	31	38	34	103	4	2	1	7
» 1880—81.....	34	33	27	94	5	2	2	9
» 1881—82.....	32	18	30	80	6	2	1	9
» 1882—83.....	33	25	16	74	4	—	6	10

Hiervan werden tot officier bevorderd:

	Infanterie.	Administratie.
1878	27	5
1879	25	4
1880	22	—
1881	18	2
1882	29	1

derhalve gemiddeld 24 officieren bij de infanterie en 2 à 3 bij de administratie.

Door de jongste wijziging van de Militaire school in een 2-jarigen cursus met 50 élèves, kan dus naar denzelfden maatstaf als boven, en rekenende op een gelijk aantal leerlingen voor de administratie, het jaarlijksch productie-vermogen der Militaire school aan infanterie-officieren de 20 niet te boven gaan (1).

3°. *De cursussen in Nederland:*

Vóór de laatste regeling van het Militair Onderwijs in Nederland bedroeg het aantal Indische officieren der infanterie en der militaire administratie verkregen van de korpsen en cursussen gedurende hetzelfde tijdvak: (Zie de K. V.)

	Infanterie.	Administratie.
1878	12	—
1879	16	—
1880	28	2
1881	—	1
1882	15	2

of gemiddeld per jaar: 14 officieren der infanterie en 1 officier der administratie.

(1) Dit bedroeg in 1883 dan ook slechts 15.

De nieuwe regeling van de opleiding aan de hoofdcursussen te Kampen en te 's Bosch bestaat zeker nog te kort om hierover met volkomen zekerheid te kunnen oordeelen. Slaat men echter een blik op het aanwezig aantal élèves, dan bestaat er o. i. geen reden om, ten minste wat de infanterie betreft, een aanmerkelijk grooter jaarlijksch productie-vermogen dan het gemiddeld cijfer der vorige jaren te verwachten: (Zie de K. V.)

	Bestemd voor den dienst in Nederlandsch Indië.						Bestemd voor den dienst in Nederlandsch Indië of Nederland (1).					
	Infanterie.				Administratie.		Infanterie.				Administratie.	
	Kampen.		's Bosch.		Kampen.		Kampen.		's Bosch.		Kampen.	
	1ste studie-jaar.	2de studie-jaar.	1ste studie-jaar.	2de studie-jaar.	1ste studie-jaar.	2de studie-jaar.	1ste studie-jaar.	2de studie-jaar.	1ste studie-jaar.	2de studie-jaar.	1ste studie-jaar.	2de studie-jaar.
1 Mei 1881		8 (2)		4		1		5		1		2
1 » 1882	5	2	5	7	5	7	—	2	—	3	—	—
1 » 1883	3	6	11	6	7	7	—	—	1	3	—	—

Voorloopig zal men dus vermoedelijk op niet veel meer dan gemiddeld jaarlijks 14 officieren der infanterie afkomstig van de cursussen in Nederland mogen rekenen.

Aldus worden verkregen:

van de K. M. Academie: $\pm$ 15 infanterie officieren 's jaars.
 » » Milit. School maximum: » 20 » » »
 » » Cursussen in Nederland: $\pm$ 14 » » »

Te zamen $\pm$ 49

Daar nu — zonder nog op aanvulling van het incompleet te rekenen — de jaarlijksche behoefte aan infanterie officieren 62 bedraagt, blijkt hieruit dus duidelijk dat de bestaande instellingen van onderwijs *niet* op regelmatige wijze in de behoefte kunnen voorzien. Het incompleet *moet* dus toenemen.

Palliatieven, als overgang van Nederlandsche officieren bij het Indisch leger enz., *blijven* dus noodzakelijk.

En moge nu ook later het cijfer, dat de cursussen in Nederland leveren eenigszins toenemen — bij het *vele* ontbrekende zal dit vermoedelijk wel nimmer een voldoende hoogte verkrijgen, — de afhankelijkheid van Indië van

(1) De K. V. geven telken jaren hierachter nog een rubriek »bestemd voor den dienst in Nederland of Nederlandsch Indië.» We hebben deze kolom echter maar weggelaten, daar vermoedelijk zeer weinigen hiervan de Indische gelederen zullen komen versterken, die dan in dat geval in compensatie kunnen komen van de deserteurs uit deze rubriek naar Nederland.

(2) Het K. V. maakt hier geen melding van verschillende studie-jaren.

die Nederlandsche militaire instellingen zal er in elk geval niet minder om worden, en de hoofdfout niet uitwisschen: »de reductie in plaats van de uitbreiding der militaire instellingen in Indië.

Wij hebben nu nog den toestand van het Indisch officierskorps, wat de aanvulling betreft voor de overige hulpwapens en diensten, na te gaan. Na de uitvoerige behandeling boven voor de hoofdwapens, kunnen wij hiermee kort zijn.

Militaire administratie:

Incompleteet 27.

Jaarlijks benoodigd 11 officieren. (Zie boven.)

Tot voorziening hierin dienen de Militaire school te Meester Cornelis en de hoofdcursus te Kampen. De eerste leverde vóór de wijziging jaarlijks gemiddeld 2 à 3 officieren. Dit laatste cijfer ook na de reductie vasthoudende, zal men vermoedelijk niet te weinig schatten. Door verder het aantal officieren door den hoofdcursus te Kampen te leveren, op 7 's jaars te stellen — bedragende het maximum élèves in de hoogste klasse, (zie de meergenoemde tabel) — neemt men zeker hiervoor ook een voordeelig geval aan. Totaal derhalve 10 officieren 's jaars.

Hiermede kan dus nagenoeg in de jaarlijksche behoefte worden voorzien, het incompleteet blijft echter volledig bestaan.

Geneeskundige dienst:

Incompleteet 64.

Jaarlijks benoodigd 13 officieren. (Zie boven.)

Aanvulling: Terwijl den 1sten Januari 1884 te Amsterdam bij het Militair Hospitaal nog aanwezig waren 76 studenten voor Indië, zien we deze cijfers verminderen tot 52 op 1 Juli 1882 en 30 op 1 Juli 1883.

Aan den anderen kant zien wij, sedert het in werking treden van het K. B. van 18 April 1878, N°. 21, het aantal studenten in vrije studie uitbreiden. Dit bedroeg bij 5-jarigen opleidingstijd: 1 Juli 1881 44, 1 Juli 1882 66 en 1 Juli 1883 82; bedragende hierdoor het totaal aantal studenten voor den geneeskundigen dienst in die jaren: 120, 118 en 112.

De gegevens ter beoordeeling van de gemiddelde verhouding van het totaal aantal studenten tot het jaarlijksch afvoervermogen ontbreken — de opleiding aan de universiteiten dateert toch eerst van het bovenvermeld K. B., van April 1878 — zeker zal echter bij bovenvermelde sterkte, aannemende bovendien dat hierbij geen verdere vermindering plaats heeft, de jaarlijksche afvoer het cijfer van 20 niet overschrijden.

Het incompleteet zou aldus jaarlijks met 7 kunnen verminderen en op deze wijze in 9 jaar zijn opgeheven. Zeker nog een zeer ruim tijdvak. . . . . in-tusschen men moet billijk zijn:

Kan men het Opperbestuur te recht verwijten niet eerder krachtige maatregelen te hebben getroffen, waardoor het incompleteet nimmer een dergelijke

onrustbarende hoogte had kunnen bereiken, in de laatste tijden heeft het zeker aan ernstige pogingen bij de Regeering tot verbetering van den toestand bij den geneeskundigen dienst niet ontbroken. Door de opleiding in vrije studie aan de 4 Universiteiten is een breede grondslag gelegd, terwijl positie en vooruitzichten der officieren van gezondheid aanmerkelijk zijn verbeterd (1) — we laten nu in 't midden of hiermede de billijkheid tegenover andere wapens is betracht.

Pharmaceutische dienst:

Einde 1882 incompleet 11.

Jaarlijks benodigd 2 officieren. (Zie boven.)

Ter vermindering van het incompleet in 1883 2 Nederlanders definitief benoemd (2), hierdoor het incompleet dus teruggebracht tot 9 officieren.

Aanvulling:

Op 1 October 1883 waren aan de Rijksuniversiteit te Utrecht:

1ste studiejaar	3	studenten.
2de »	3	»
3de »	6	»
4de »	5	»
5de »	4	»

Te zamen... 21 studenten.

Jaarlijksche aanvulling dus gemiddeld 4.

Het incompleet vermindert derhalve met 2 per jaar, is dus in 4 à 5 jaar opgeheven. Ook voor de militaire apothekers is, wat opleiding en verbetering van positie betreft, het boven voor den geneeskundigen dienst opgemerkte toepasselijk.

Uit het bovenstaande blijkt dus: *dat, behalve voor een enkel klein wapen en hulpdienst — de genie en de pharmaceutische dienst — ook zelfs in gewone omstandigheden niet op spoedige en regelmatige wijze in de behoeften van het officierskorps kan worden voorzien.*

Wij hielden daarbij steeds slechts het oog gevestigd op de *bestaande* formatie, welke echter, zooals wij vroeger zagen, dringend uitbreiding behoeft.

Is uit onze beschouwingen dus duidelijk den treurigen toestand, wat de sterkte en aanvulling van het officierskorps betreft, gebleken; staat men, ondanks de te geringe formatie, voor een dreigend bijna overal toenemend incompleet, waarin noch de gewone noch allerlei buitengewone middelen voorzien; hebben we verder aangetoond, dat ook de nieuwe regeling van het militair onderwijs — reduceerende en opheffende de militaire instellingen in

(1) Zie Bijlage B. Memorie van Toelichting bij de begroting van Nederlandsch Indië voor het dienstjaar 1883, bladz. 17 en 18.

(2) Te gelijk waren 3 vreemdelingen voor den tijd van 5 jaren aangesteld. Deze kunnen echter natuurlijk bij bovenstaande berekening niet meetellen.

Indië, wel de afhankelijkheid van Indië ten opzichte van Nederland vergrootte, zonder echter een voldoende oplossing van het vraagstuk te schenken, zoodat elke nieuwe, eenigszins belangrijke opstand of krijg ons wederom in een toestand van hulpbehoevendheid en gevaar kan terugbrengen, gelijk of erger dan de doorleefde, ... dan rijst de vraag: »wachter wat is er van de nacht?"

Overeenkomstig hetgeen wij vroeger opmerkten, schijnt ons slechts ééne oplossing mogelijk :

Uitbreiding en reorganisatie van de Academische opleiding in Nederland en oprichting eener afzonderlijke Militaire Academie in Indië.

(Wordt vervolgd.)

139

EEN OUDE ZAAK.

Twee jaren is het geleden, — het was in n°. 12 van den 51sten jaargang van dit tijdschrift, — dat we een overzicht gaven van de laatste periode der »zaak van den Luitenant KLEIJ in de Tweede Kamer der Staten-Generaal.» De beslissing der Kamer omtrent die zaak was den 20sten October te voren gevallen. Gelijk wij deden uitkomen, had de Kamer daarbij met 53 tegen één stem verklaard :

- a. dat het Koninklijk Besluit van 21 Maart 1877, n°. 10, herstellende de ancienneteit in vorigen dienst van vijf luitenants-kwartiermeester, ge-
wezen officieren van administratie der marine, onwettig moest worden
geacht, als in strijd met een algemeenen maatregel van inwendig be-
stuur;
- b. dat genoemd Koninklijk Besluit derhalve diende te worden ingetrokken,
of zoodanig gewijzigd, dat daaruit geen verdere nadeelen voor den
adressant en degenen, die met hem werden voorbijgegaan, konden ont-
staan.

In twee jaren kan, bij wat goeden wil, veel goeds worden gedaan. Ook in *deze zaak* had dit zeer stellig kunnen en moeten geschieden. Maar *hier* liet het goede zich wachten en was het, of de Volksvertegenwoordiging geen macht is, waarmede rekening gehouden behoeft te worden.

Gebeurde er dan werkelijk niets naar aanleiding van het votum der Kamer? O, ja wel lezer! Lees slechts het adres van den tegenwoordigen Kapitein-kwartiermeester KLEIJ, onder dagteekening van 1 September 1883 aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal gericht en voorkomende o. a. in het *Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage* van 13 October 1883.

Lees slechts het request, met bijlage, door dienzelfden officier, onder dagteekening van 2 Januari 1884 gericht tot Zijne Excellentie den Commandant van het leger en Chef van het Departement van Oorlog in Nederlandsch Indië en in druk ook hier te lande verspreid. Lees tevens de mede in druk verspreide mededeeling, dezer dagen uit Indië hier te lande ontvangende, dat de krijgsgaad te Kotta Radja (Atjeh), op 20 October 1884 uitspraak doende

in zake de reclame van den Kapitein-kwartiermeester KLEIJ over een dien officier door den Commandant van het Leger opgelegde straf van *veertien dagen streng arrest*, den Kapitein KLEIJ bij vonnis gegrond verklaarde in zijn reclame, de straf hem »wegens het zich op hoogst oneerbiedige wijze in geschrifte beklagen over handelingen van den Hoofdintendant der militaire administratie” opgelegd, deed royeeren en hem ontsloeg uit zijn arrest, waarin hij *zeven maanden lang* had doorgebracht!!

Is het laatste stuk uit den aard der zaak slechts kort, — ook het eerste is niet groot. In weinige zinnen wijst de adressant op de omstandigheid, dat, niettegenstaande de beslissing der Kamer, boven bedoeld, »toch nog wordt voortgegaan met de bevoordeeling van de Officieren KITS VAN HEIJNINGEN c. s., evenals of zij op hun wettige plaats in de ranglijst stonden”; dat o. a. de Heer KITS VAN HEIJNINGEN niet alleen is gehandhaafd in zijn rang van kapitein-intendant, maar zelfs »is gerangschikt onder de *oudste helft zijner ranggenooten*”, waardoor hij een vermeerdering van traktement van *f 50 's maands* gekregen heeft, *»welke vermeerdering rechtens behoorde te zijn toegekend aan den onmiddellijk onder KITS VAN HEIJNINGEN volgende kapitein”*; dat op soortgelijke wijze is gehandeld ten opzichte van den Heer VERMEER, *met volkomen gelijke geldelijke consequentiën*; dat daarentegen nog altijd eerste luitenant was een officier, »die wettig reeds kapitein had moeten zijn, doch alleen omdat zijn plaats onwettig door KITS VAN HEIJNINGEN ingenomen wordt, het nog niet is”, en dat hij om »voormelde en vele andere, der Kamer reeds bekende, redenen” verzocht: »dat het der Tweede Kamer van de Staten-Generaal moge behagen, te willen blijven medewerken tot het stuiten van de gevolgen van het Koninklijk Besluit dd. 21 Maart 1877, n°. 10, en tot redres van het door adressant en vele anderen reeds ondervonden nadeel in promotie; welk redres *zonder dat daardoor een enkele wettig gegronde reden tot reclame kan ontstaan, zeer goed mogelijk is*, en wel op de wijze als reeds in de zitting der Kamer van 20 October 1882 door het lid A. KOOL is aangetoond”.

Kort is ook het request aan den Legercommandant; maar de bijlage daarvan, die in den vorm eener memorie is opgemaakt, telt eenige bladzijden druks. In die bijlage zet de adressant de gronden uiteen, waarom hij zich tot den Legercommandant meende te moeten wenden en »met den meesten eerbied” meende te moeten verzoeken, die gronden wel te willen onderzoeken en overwegen, om daarna te beslissen of adressant op dat oogenblik al dan niet aanspraak mocht maken op overplaatsing als kapitein-intendant. Ik ben, — zegt adressant in 't kort, — den 23sten April 1883 van verlof uit Nederland teruggekeerd. Reeds op 26 Juni d. a. v. ontstond voor mij een vacature in den rang van kapitein-intendant; maar eerst van 11 November af — en dus eerst circa 5 maanden later — werd ik in de gelegenheid gesteld, bewijzen van bekwaamheid voor de intendance af te leggen. Eerst op 29 December kon mij dan ook worden medegedeeld, dat de proeftijd geëindigd was en

ik als *geschikt* voor de Intendance aan den Hoofdintendant zou worden opgegeven. Van mij is gevorderd *eerst* een proef van bekwaamheid als kapitein-kwartiermeester en *daarna* een als kapitein-intendant; andere kapitein-kwartiermeesters, die, evenals ik, gedurende hun verlof in Nederland tot dien rang werden bevorderd, zijn òf direct, zonder proef, bij de Intendance overgeplaatst, òf wel men heeft hun de proef voor de Intendance laten afleggen gelijktijdig met die omtrent hun bekwaamheid als kwartiermeester.

Reeds in September 1876 had ik intendance-dienst verricht bij een colonne in Atjeh en zeer tot genoegen der chefs. Persoonlijk was ik bekend bij den Hoofdintendant KRAAL, die als majoor mijn laatste conduitelijst had ingevuld en op wiens voorstel ik in 't laatst van 1876 aan den onderintendant van Atjeh was toegevoegd, speciaal om met hem bij den eerst te volbrengen tocht uit te rukken. Maar ook een kapitein-kwartiermeesters betrekking had ik reeds vervuld, omdat ik als administrateur van het militair hospitaal te Soerabaia had *gefungeerd*, welke functiën ik had overgenomen van en overgegeven aan een kapitein-kwartiermeester.

Ik geloof dan ook veel te laat ter beproeving voor de intendance te zijn geplaatst en daardoor reeds f 350 schade te hebben geleden; en ik vrees, ook thans nog niet dadelijk voor overplaatsing bij de intendance in aanmerking te zullen komen, omdat ik, in strijd met de billijkheid en tegen den geest der bepalingen, wel zal moeten wachten, eerst op den Heer VERBRUGGE, die nu terug is, en later weder op de Heeren JAUTZE, HASSELAAR, enz., die eveneens zullen terugkeeren. En moet ik zóólang wachten, »dan laat het zich nog niet berekenen, hoe groot de geldelijke schade wezen zal, die ik dan — geheel buiten mijn schuld, om redenen die ik niet bevroeden kan en geheel ter verantwoording van den Hoofdintendant blijven — nog te lijden hebben zal.”

»Die schade”, — aldus besluit hij de memorie — »gevoegd bij het reeds ondervonden nadeel door het door de Volksvertegenwoordiging als onwettig veroordeelde herplaatsingsbesluit van de Heeren KITS VAN HEIJNINGEN c. s., vormt een totaal van grieven in mijn gemoed, zóó groot, dat mijn fysiek daaronder lijdt; zóó groot, dat ik eerlijk moet verklaren, dat, indien ik het niet om mijn gezin moest laten, ik den militairen dienst zou verlaten.”

Het stuk is lezenswaard, al ware het beter geweest, dat de adressant minder zijn gemoed en méér zijn verstand had laten spreken; al zijn er uitdrukkingen in, die een onpartijdige er liever niet in zou aantreffen, die met een goed begrip van ondergeschiktheid moeilijk te rijmen zijn, en die men den adressant slechts vergeven kan, wanneer men zich de woorden herinnert van een BELLAMY, bij een vroegere gelegenheid in de zaak KLEIJ door ons aangehaald.

Den Legercommandant schijnt het echter meer dan te veel aanstoot te hebben gegeven; waarvan het gevolg is geweest: 1°. de straf, hierboven

reeds vermeld en thans op last van den kriegsraad geroyeerd; 2°. een nota bij KLEIJ's conduitelijst, hem voor bevordering zoowel als voor overplaatsing bij de Intendance in den weg staande; 3°. verplaatsing als kapitein-kwartiermeester naar het terrein van den oorlog.

Zonder gevolgen bleef het dus niet; al waren het andere gevolgen dan die, door den Heer KLEIJ stellig van de billijkheid van het Legerbestuur verwacht. Maar was er dan in de reclame zóó weinig grond, dat de verwachte gevolgen in billijkheid achterwege konden blijven? We meenen van neen, en we zullen die meening hier toelichten. Daarvoor moeten we echter treden in een overzicht, zoowel van de samenstelling der intendance bij het leger in Ned. Indië als in den werkkring van onderintendanten en kapitein-kwartiermeesters aldaar. We laten dit dus hier volgen.

Volgens het Kon. besluit van 28 Januari 1882, N°. 13, houdende vaststelling der formatie van het leger in Ned. Indië, behooren tot den dienst der militaire administratie van dat leger:

- a. het Hoofdbureau (5de Afd. van het Dep. van Oorlog);
- b. den dienst der gewestelijke Intendance;
- c. de administratieve dienst bij de korpsen en garnizoenen, de ziekeninrichtingen en de magazijnen van kleeding en uitrusting.

Het *hoofdbureau* is samengesteld uit: 1 kolonel-hoofdintendant, chef van de militaire administratie, 1 luitenant-kolonel-intendant, 1 majoor-intendant, 3 kapiteins-intendant of kapiteins-kwartiermeester, 9 luitenants-kwartiermeester en 4 militaire ambtenaren.

Tot het *personeel van den dienst der gewestelijke intendance* behooren: 5 majoors-intendant, 14 kapiteins-intendant en 17 luitenants-kwartiermeester; terwijl het *personeel van den administratieven dienst*, hierboven onder c genoemd, bestaat uit: 13 kapiteins-kwartiermeester, 67 luitenants-kwartiermeester, 48 adjudanten-onderofficier-kwartiermeester en 30 sergeanten-majoor-kwartiermeester.

Volgens Kon. besluit van 5 September 1870, N°. 10, genieten de officieren van het korps militaire intendanten *staf-* en de officieren van het korps kwartiermeesters *infanterie-traktement*.

Bij wijze van uitlegging van art. 20 van het Kon. besluit van 24 November 1859, N°. 69 (*Ind. Staatsblad* 1860, N°. 26) — let wel, lezer! *bij wijze van uitlegging van het bepaalde bij een der artikelen van de Koninklijke verordening op de bevordering enz. van Indische officieren* — is voorts bepaald, dat in de openvallende plaatsen bij het korps officieren der militaire administratie wordt voorzien:

- a. bij het korps militaire intendanten door bevordering en, voorzooveel betreft den laagsten (kapiteins) rang, door overplaatsing van alleszins geschikte officieren van het korps officieren-kwartiermeesters;
- b. bij het korps officieren-kwartiermeesters, door bevordering;
- c. bij het korps militaire intendanten en kwartiermeesters *in enkele gevallen*

door overplaatsing van officieren van andere korpsen, met of zonder bevordering.

Eindelijk is (en wij verzoeken hierop de aandacht) bij datzelfde besluit bepaald, dat, *wanneer de belangen van den dienst zulks vorderen*, officieren van het korps militaire intendanten tijdelijk kunnen worden *gedetacheerd* of, *wanneer zij voor den dienst der militaire intendance minder roeping, aanleg, geschiktheid, neiging enz. bezitten*, definitief kunnen worden *teruggeplaatst* bij het korps kwartiermeesters.

Tot de taak der *gewestelijke* intendance behoort (zie besluit van den G.-G. van 15 Dec. 1875, N°. 9):

- 1°. de keuring van geleverd wordende goederen, bedoeld bij art. 4331 van het algemeen reglement van administratie voor de landmacht in Ned. Indië;
- 2°. de afkeuring van onbruikbaar geworden goederen, bedoeld bij de artt. 396 en 556 van dat reglement;
- 3°. de constateering van ontvangen en van elders aangebracht wordende goederen, bedoeld bij de artt. 435 tot en met 445 van bedoeld reglement.

De *gewestelijke* intendanten hebben verder te controleeren en te inspecteeren den administratieven dienst der kwartiermeesters bij de korpsen en garnizoenen, de ziekeninrichtingen en de magazijnen van kleeding en uitrusting. Hunne rapporten zenden zij aan den Hoofdintendant. Bij hunne inspectiën hebben zij het volgende in acht te nemen (zie: Prov. instr. voor het houden van administratieve inspectiën, thans grootendeels gewijzigd door de verschenen gedeelten van het nieuwe administratie-reglement):

- a. de inspecteur geeft minstens 24 uur te voren kennis aan de betrokken autoriteiten en administratiën, dat en wanneer hij zal komen inspecteeren;
- b. de inspectie van een raad van administratie of op zich zelf staand administratief detachement wordt begonnen met een opname der kas (waaromtrent tevens duidelijk is aangegeven, hoe die opname moet geschieden);
- c. de inspecteur verzekert zich (op de voorgeschreven wijze) van het behoorlijk aanhouden van alle overige reglementair voorgeschreven registers;
- d. hij begeeft zich in de magazijnen van kleeding en kazerneering, onderzoekt of de aanwezige goederen overeenkomstig de standmodellen zijn vervaardigd; of die, welke het langst in de magazijnen zijn bewaard, steeds het eerst worden verstrekt, enz. enz. (alles volgens een gedetailleerd voorschrift);
- e. hij verzekert zich, dat de troepen van goede kazerneeringsgoederen zijn voorzien en dat de fournituren op behoorlijke tijden worden gewasschen en hersteld;

- f. hij laat, dit noodig achtende, de compagnies- of detachementsadministratie aan zich voorleggen en vergelijkt haar, voorzoover de ontvangsten, uit- en inleveringen in de magazijnen, enz. enz. betreft, maar treedt niet in verdere details dier administratiën;
- g. hij bezoekt pakhuizen van de leveranciers, onderzoekt of de bepaalde voorraad aanwezig is en of de levensmiddelen, brand- en lichtstoffen aan de voorwaarden van het contract voldoen;
- h. op plaatsen, waar hospitalen of infirmeriën zijn, zal de inspecteur, als korpscommandant, tevens een algemeene inspectie houden over het administratief en bedienend personeel dier inrichtingen; terwijl hij zich verder bij die inrichtingen overtuigt, dat de lijders door de directiën naar behooren worden verpleegd en het voorgeschrevene wordt nageleefd omtrent de dieëten, levensmiddelen, verstrekte spijsen, de kleeding, de betalingen en het bijhouden der magazijnsboeken;
- i. hij stelt verder (en ziehier iets, wat zeker niet het minst belangrijke is) een onderzoek in naar de plaatselijke voortbrengselen en de bestaande nijverheid, voorzooveel die betrekking heeft op de behoeften van het leger; hij vestigt zijn aandacht in 't bijzonder op den staat der wegen en der bevaarbare rivieren; en hij onderzoekt welke transportmiddelen door de inboorlingen plaatselijk bij voorkeur worden gebruikt en in hoeverre daarvan bij militaire operatiën gebruik kan worden gemaakt.

Het vorenstaande kan ons bij benadering doen oordeelen, aan welke eischen een kapitein-kwartiermeester en aan welke een kapitein-intendant bij het leger in Ned. Indië heeft te voldoen; aan welke eischen beiden althans te voldoen hebben in *gewone* tijden.

Dat het voor een man met de ervaring, den dienstdijd, den aanleg en de scherpzinnigheid van den Heer KLEIJ, bij den ijver en den toeleg, die hem nooit ontzegd zijn, nog noodig ware, gedurende een proeftijd van *méér dan een half jaar* te doen blijken, dat hij èn als kwartiermeester èn als intendant in zijn rang te gebruiken was, mag gerust worden betwijfeld. Men behoeft waarlijk geen geringen dunk te hebben van de bedoelde eischen en van de geschiktheid, de bekwaamheid en den tact der intendanten en verdere administrateurs van het Indische leger, om voor dien twijfel grond te vinden. Trouwens mocht ook in het oog gehouden zijn, dat de Heer KLEIJ reeds als *luitenant*-kwartiermeester onder geenszins gewone omstandigheden met de functiën van kapitein-kwartiermeester en kapitein-intendant belast was geweest en dat hij toen aan de gestelde eischen had voldaan.

Maar zelfs bij twijfel in dit opzicht, ware eenige consideratie voor den persoon, dien het hier gold, niet misplaatst geweest. Immers, dat hij door onwettige handelingen van het hoofdbestuur in zijn billijke aanspraken op bevordering benadeeld was, werd na een grondig onderzoek en met bijna eenparige stemmen uitgemaakt door het invloedrijkste gedeelte der Volksver-

tegenwoordiging, en ook door bijna de geheele pers in Nederland en in Indië erkend. Het lag dus wel voor de hand, dat men de gelegenheid, om een deel van dat onrecht te herstellen, zou aangrijpen, zoodra zich die zou voordoen, — dat men met andere woorden den heer KLEIJ tot de, óók *geldelijk*, zoo bevoordeelde, intendanten zou doen overgaan, zoodra er een plaats daarbij openkwam en hem die, zonder anderen onrecht te doen, kon worden geschonken. Er kon niets bij verloren, wèl bij gewonnen worden. Want voldeed de Heer KLEIJ als intendant niet, bleek hij voor zijn dienst als zoodanig *minder roeping, aanleg, neiging* of *geschiktheid* te bezitten, dan kon men hem, volgens de hierboven ter zake aangehaalde bepaling, terug plaatsen bij het korps kwartiermeesters en zich beroepen op de omstandigheid, dat *de belangen van den dienst zulks vorderden*.

Blijkbaar echter wilde men die consideratie niet en wilde men daarentegen wèl, dat de Heer KLEIJ zou gevoelen, lang en grievend zou gevoelen, dat men zijn klappen uit de kaart bij het Indisch bestuur veroordeelde en de middelen bezat, om dat oordeel ten uitvoer te leggen.

Neen! laten we maar niet onderzoeken, of *alles* waar is, wat de Heer KLEIJ in de bijlage van zijn request aan den Legercommandant op schrift stelde; laten we maar niet vragen, of daarbij niet wat overdrijving in het spel, niet te veel ten laste van den Hoofdintendant bij het leger, gebracht is, — of de vermoedens van kwade gezindheid en opzettelijke benadeeling niet met wat minder overtuiging en wat meer bewimpeld konden uitgesproken zijn. De feiten, die geen twijfel laten of ze al dan niet hebben plaats gehad, zijn reeds op zichzelf genoeg, om de vraag naar een onderzoek te wettigen, tot den Legercommandant gericht. En dat dit onderzoek *niet* is ingesteld, dat *niet* is onderzocht, of de adressant zich *ongegrond* beklaagde over handelingen van den Hoofdintendant, maar hem *wèl* straf is opgelegd, omdat hij zijn klacht deed in geschrifte op hoogst oneerbiedige wijze (iets, hem volgens het vonnis van den krijgsraad te Kotta Radja ten onrechte ten laste gelegd), — dit bewijst meer dan iets anders *tegen* de betrokken hooge autoriteiten.

We zullen niet zeggen, als de beoordeelaar van Kolonel SCHÄFER's geschrift in *De Indische Gids*: *Ziehier een scabreuse geschiedenis*; maar wel zeggen we mèt hem in deze zaak: *één ding staat vast, nl. dat het gebeurde op nieuw aan 't licht heeft gebracht, hoe wankelend de positie en de toekomst der officieren van het Indisch leger is.*"

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Het nieuwe jaar is het tijdstip van het afdoen van schulden, en daarom, waarde *Spectator*, kom ik bij u ook nog een kleine openstaande schuld vereffenen; een antwoord namelijk aan den Heer SCHERER, naar aanleiding van het door hem ingezonden stukje in het laatste nummer van *De Militaire Spectator*.

Wel begint de Schrijver met de verklaring, dat hij zich in den regel ongaarne begeeft in heen en weer geschrif, vooral als hij meent dat een behandelde zaak voldoende is toegelicht; en eindigt hij met te zeggen, dat hij zich van verdere polemieek over dat onderwerp zal onthouden; doch zal hij mij wel veroorloven, dat ik mij ditmaal niet regel naar het »bon plaisir» van een aanvaller die zelf een pennestrijd begint, en ze maar dood eenvoudig afbreekt, als het *hem* goeddunkt.

Het is zeker een zeer gemakkelijke wijze, om zoo maar uit de hoogte een zaak als voldoende toegelicht te verklaren: zij schijnt het mij echter nu nog niet volkomen. De *zaak* zelve misschien wel, ja wellicht al vóór dat de Heer SCHERER ze opperde; althans hij erkent nu, dat hij mijn bedoeling, in het algemeen, en die ten opzichte der geïsoleerde ligging van het fort in quaestie in het bijzonder, *minder juist had opgevat*. Doch geachte kameraad, »à la guerre on est deux»: en zoo ook in den vreedzamen letterkundigen strijd. Of hebt ge liever een zuiver Nederlandsch spreekwoord, welnu: »die kaatst moet den bal verwachten»; en daar de Heer SCHERER de kaatspartij begonnen heeft, zal hij, hoop ik, beau joueur genoeg zijn, om mij het recht op den laatsten gooi te laten. Aan mij toch is het dan geloof ik eerder, om de partij gesloten te verklaren, wat ik hierbij van harte doe, aangezien ze wellicht minder verkwikkelijk voor uw lezers zou gaan worden.

»N'en déplaise» aan Sprokkelaar, zegt de Heer SCHERER, »die mij als *zijnde geen genie-officier*, de bevoegdheid schijnt te óntzeggen, om over de details van dat fort te kunnen oordeelen; doch ik vermeen uit den aard van den mij opgedragen werkkring, ten opzichte van de pantserforten, van zeer nabij bekend te zijn met het doel en de inrichting van dat fort.»

Il m'en deplait fort, geachte *Spectator*, dat men mij bedoelingen toeschrijft, die slechts in eens anders verbeelding bestaan. Vooral wanneer men mij daarbij in verdenking brengt, van mijn artillerie-kameraden te kort gedaan te hebben. Ik acht het noodig hun de verzekering te geven, dat die verdenking zeer onverdiend wezen zou.

Waarop toch doelt die zinspeling van den Heer SCHERER? Toen hij mij beschuldigde van alleen »na oppervlakkige beschouwing, en zonder bekend te zijn met de details van de aangelegenheid, die ik behandel'', een oordeel te hebben geveld, antwoordde ik hierop:

»Van een aangelegenheid van zoo gecompliceerden aard, als een nieuwerwetsch fort, zal ik mij ook wel wachten, *de technische details van inwendige constructie*, waarover ik alleen wapenbroeders der genie, volkomen competent denk, evenals de zuiver artilleristische punten te gaan behandelen.''

Ik geloof niet dat, behalve de Heer SCHERER, er nog één artillerie-officier in ons leger te vinden zijn zal, die zich door die verklaring te kort gedaan acht. Men kan zeer goed bekend zijn met de eischen van een modern fort, en met de bewapening daarvan, zonder daarom ook volkomen competent te zijn, waar het »al de details van inwendigen bouw, technische inrichtingen enz.'' betreft.

Maar bovendien schreven wij op bladz. 798: »Doch overigens kan ik mij er slechts door vereerd gevoelen, dat zulk een technisch officier, mijn denkbeelden aangaande dat fort, wel eenige oogenblikken van zijn aandacht heeft waardig gekeurd'', en iets verder: »Met genoegen ontwaarde ik dus, dat ditmaal een hunner, en nog wel een *zeer competente beoordeelaar*, in een materie als de onderwerpelijke, mij de eer aandeed, in een gedachtenwisseling met mij te treden''.

Zie, als de Heer SCHERER daarmede zijn bevoegdheid niet voldoende erkend ziet, dan moet mij de verklaring van het hart, dat hij niet licht tevreden is, waar het de huldiging van zijn bevoegdheid geldt. Het was, dunkt mij, waarlijk niet meer noodig, zich ná deze mijne verklaringen, nog te beroepen op den aard of het gewicht van den hem opgedragen werkkring; noch op het prestige dat buitenlandsche zendingen aan onze redeneeringen bijzetten, om die bevoegdheid te staven.

Gelukkig is de logica nog binnen de vaderlandsche grenzen op te doen!

»Gaarne — zegt de Schrijver — leg ik de verzekering af, dat aardigheden of kwinkslagen als *betoogtrant* gebezigd, door mij wel degelijk geacht worden, te kunnen samengaan met degelijkheid en wetenschap, doch dan moeten die aardigheden steek houden''.

Zeer zeker moeten ze dat; doch wij zien in het pleidooi van den Heer SCHERER, op geen enkele plaats, het bewijs van het *niet* steekhoudende, van die door ons gebruikte betoogvormen geleverd. Wel bezigt de Schrijver de door mij gekozen vergelijkingen, om die, in wat misschien de letterkundige

kieschheid betreft, min of meer gewaagde persoonlijke aardigheden om te zetten.

Reeds in zijn eersten aanval lazen wij, à propos van een door ons gebezigde vergelijking, een aardigheid over de al of niet gelukkige figuur van den Sprokelaar, en thans naar aanleiding van een beschouwing over de meer of mindere waarschijnlijkheid van de »afdaling» in een gracht, waar ik zeide: »Maar ge springt *bijna* over die gracht heen, wordt mijn talent als »gymnasiast» besproken.

Zie, geachte kameraad, dit is een bepaald niet gelukkige betoogtrant. In een letterkundig debat moeten wij onze persoonlijkheid er buiten laten. Iemand als de Heer SCHERER zal ik wel niet behoeven te vragen, nog eens in een letterkundigen cursus te herlezen, wat dáár bij de behandeling van stijl- en vormsoorten gezegd wordt aangaande het gebruik van vergelijkingen, metaphoren, in het algemeen van figuurlijke taal; om hem te herinneren dat het naïf is, *figuurlijke uitdrukkingen* in *letterlijken* zin te gaan opvatten.

Goed *schrijven* is een groote eigenschap; maar goed *lezen* is een onontbeerlijk vereischte om tot het eerste te geraken.

Met niet weinig verwondering lazen we voorts in Schrijvers beschouwingen de volgende theorie omtrent de verhouding van de levende strijdkrachten tot de te bezetten versterkingen: »... doch *mijn* meening ten deze is, dat een bezetting, *vastgesteld* vóór den aanbouw van een fort, wel geen juisten maatstaf zal geven omtrent hetgeen in oorlogstijd daarvoor zal worden afgezonderd, zoodat dan ook de hoofdzaak in deze is: *voor welke bezetting in het fort bergruimte aanwezig is.*

Een geheel nieuwe, maar nog niet overal gangbare theorie; in het allermindst gangbaar, denken wij, bij onze Heeren — van de Volksvertegenwoordiging. — Om deze gerust te stellen aangaande de betrekkelijk geringe macht, die voor onze vaste stellingen moet worden afgezonderd, verklaart men dat de sterkte der bezetting van een fort, slechts een peloton zal behoeven te zijn; doch dat is volgens de hierboven aangegeven theorie, maar een praatje; in oorlogstijd stoppen wij immers in zulk een fort, volgens den Heer SCHERER, zooveel als de bergruimte toelaat.

Ik heb nooit geweten, dat de bezetting van een vesting of fort zich regelde naar de bergruimte. Ik geloof dat de Schrijver ons hier een geheel nieuw gezichtspunt in de algemeene theorie der oorlogvoering geeft, maar dat toch velen met mij nog niet als een wet zullen aanzien.

De Schrijver noemt de redeneering, waarmede ik hem op bladz. 801 met zich zelve in tegenspraak tracht te brengen, »minder gelukkig en ietwat geforceerd.» Laten we eens even zien of ik hier »minder gelukkig» zou geweest zijn?

Bij de bespreking van het doel waarmede het fort is aangelegd, zeide ik, zoo schrijft de Heer SCHERER: »Immers het gevaar dreigt niet van de landzijde, en men heeft dus aan dien kant alleen voor zelfverdediging van het

fort te zorgen. Uit deze zinsnede, — waarin blijkbaar bedoeld wordt, het gevaar waartegen het fort is aangelegd — leidt Sprokkelaar af dat ik zou verzekeren, dat van de landzijde geen gevaar hoegenaamd te duchten is, en nu zou ik, altijd volgens Sprokkelaar, zoo inconsequent zijn, van niet-temin tegen dat niet bestaande gevaar, de plaatsing van kanonnen in de grachtscaponnières te verdedigen”.

Begrijpe nu wie wil die redeneering, *anders* dan als een tegenspraak. Vooreerst waar is het verschil tusschen geen gevaar en »hoegenaamd” geen gevaar, in schrijvers opvatting. Zie, als we de puntjes op de i's zetten, geachte collega, dan mogen we ook geen woordjes weg laten of inlasschen. Welnu! nog altijd blijf ik de redeneering een inconsequentie noemen. Mijn hemel! wat een spitsvondige uitlegging van verschillende soorten van gevaar; »gevaar waartegen het fort is aangelegd! en gevaar waartegen het dus *niet* zou zijn aangelegd.” De zaak wordt er niet duidelijker om. Doch wat is zij, tot hare eenvoudigste gedaante teruggebracht? De Heer SCHERER is begonnen, met te zeggen, dat de terreingesteldheid die het fort aan de landzijde omgeeft, hier van weinig invloed is, daar van die zijde »immers geen gevaar dreigt.” Hij voegt er aan toe dat dus daar alleen voor *zelfverdediging* van het fort behoeft gezorgd te worden. Dus voor *zelfverdediging* van een fort komt de omliggende terreingesteldheid er niet op aan!

Maar voor *diezelfde zelfverdediging*, neemt hij later *zelf de mogelijkheid* aan van een geregeld beleg tegen zulk een fort, van een geregelde grachtsafdaling!

Welnu, wij laten de heele daarop volgende beschouwing over die mogelijkheid of waarschijnlijkheid van zoodanige »afdaling” daar, maar wij verklaren dat die lange toelichting ons, en wij vreezen wel veel anderen met ons, niet tot een andere opvatting heeft kunnen brengen; en ik vertrouw dat ik hier volstrekt niet alleen zal blijven staan in de meening, dat deze geheele argumentatie een wankelen op twee beginselen, en, als betoog, een flagrante tegenspraak blijft daarstellen.

Dat de Schrijver zich beroept op de door hem bijgewoonde proeven in de fabriek van GRÜSON te Buckau-Magdeburg, om mijn bewering te weerleggen, dat voor een grachtsverdediging als hier bedoeld wordt, *Hotchkiss-* of *revolverkanonnen* NIET te weinig spreiding zouden hebben; ik heb alle eerbied voor de persoonlijke ervaring van den schrijver op dit gebied, doch als hier nu weer niet een spitsvondige uitlegging van het woord »spreiding” achter schuilt, dan blijf ik het navolgende beweren:

- 1°. dat het artillerie-verspilling is, om in zulk een fort onder den grond, *zonder eenige uitwerking naar buiten*, enkel tot bestrijking van een nog geen 100 M. lange en 7 M. breede gracht, met loodrechte escarp en bijna loodrechte contrescarp van beton, en zonder eenigen toegang, getrokken achterlaadkanonnen van 12 cM. te begraven, *alleen omdat*

daaruit het KARTETSCHOT voordeelijker zijn zou dan van een revolverkanon, Hotchkiss, mitrailleur, of van eenige geweerloopen;

2°. dat ik hier in die nauwe steile gracht juist zooveel spreiding NIET wenschelijk acht, waartoe hier die groote spreiding? Het zij nog eens gevraagd: om de beton af te brokkelen?

3°. dat al liggen nu juist die beide caponnières niet *lijnrecht* tegenover elkaar, ik het vuren met granaten, in die smalle corridor, tegenover het ongedekte muurwerk van de tegenoverliggende contrescarp, fortificatorische zelfmoorderij blijf noemen.

Wij laten het nu verder aan onze lezers over, om over de al of niet gegrondheid van die artillerie-aanwending een oordeel uit te spreken; doch 't zou mij niet verwonderen, als de voor die caponnières uitgetrokken kanonnen, ondanks het betoog van Schrijver, toch die bestemming niet kregen.

En vermits behalve de plaatsing dier kanonnen, de Heer SCHERER het thans in alle andere opzichten eens is met mijn opvatting omtrent de waarde en de beteekenis van het fort, zoo kunnen wij hiermede gevoegelijk die »kaatspartij" eindigen. Er is nu al meer om het fort gestreden, dan misschien ooit in werkelijkheid gebeuren zal.

Het afgelopen jaar is wat reglementen en voorschriften betreft, vooral voor het wapen der infanterie, niet onvruchtbaar geweest; hoewel de quantiteit het misschien van de qualiteit wint.

Zijn ons de nieuwe exercitie-reglementen niet meegevallen, wat de redactie aangaat niet alleen, maar ook in de praktijk; hebben zij dit jaar aanleiding gegeven tot zoovele en velerlei opmerkingen, in ons tijdschrift en daarbuiten; een nog maar oppervlakkige kennismaking met het nieuwe reglement op den inwendigen dienst doet ons vreezen, dat ook dit op veel punten niet al te gunstige critiek zal uitlokken. Hoewel wij een absoluut oordeel over dat reglement nog willen opschorten, totdat de praktijk de goede en minder goede zijden daarvan meer aan 't licht zal hebben gebracht, zoo wenschen wij toch nu reeds de aandacht te vestigen op een paar zaken, die onzes inziens niet pleiten voor de degelijke, goed doordachte redactie, die het leger het recht heeft te verwachten van zulk een arbeid, die van ons Departement van Oorlog uitgaat.

Is het allereerst niet een vreemd verschijnsel, dat een splinter nieuw reglement, al dadelijk gepaard moet gaan met een negental verbeterbladen! Dat schijnt tegenwoordig tot de eigenaardigheden van al onze voorschriften en reglementen te behooren; men kan er geen in handen nemen, zonder al dadelijk tot het aanbrengen van correcties verplicht te zijn. Nu is het waar, redactie van zulke voorschriften is geen gemakkelijk werk, maar van overhaasting kan men het Departement van Oorlog op dit gebied niet beschuldigen, het neemt er ruimschoots den tijd voor. En de samenstellers van zulke letterkundige producten, sont payés pour ne pas se tromper. En het zijn niet enkel onschuldige stijlverbeteringen of kleine aanvullingen die te

elfder ure, als het reglement de wereld ingaat, aangebracht worden; maar men herkent duidelijk hier en daar het loslaten van een aanvankelijk, overijld opgevatte zienswijze.

Wat anders is dat verward gescharrel met »groepen» geweest, die men er ten slotte weer uit verwijderd heeft? Door het weglaten b. v. van dat woord »groep», in de laatste alinea van art. 111 zonder daarvoor een ander woord in de plaats te stellen, is die zin onleesbaar geworden. Nu ja, met een weinig goeden wil, niet waar, weten wij wel wat de bedoeling is; maar wordt die goede wil wel altijd met dezelfde toegevendheid van de zijde van het Departement van Oorlog aan den dag gelegd, waar het redactiewerk van anderen betreft? Is dat een leveren van behoorlijk geacheveerden arbeid, waarin men eerst een beginsel, die indeeling in groepen, heeft neergelegd, om daarna, de onhoudbaarheid daarvan inziende, eenvoudig te bepalen, dat het woord overal in den tekst kan doorgeslagen worden. In artikel 88 lezen wij dat vóór het uitrukken van den troep door den sergeant-majoor een staat (model N^o. V) moet worden opgemaakt en *geteekend* en het in de bijlagen gegeven model voor zoodanigen uitrukkingstaat is nota bene *niet* door den sergeant-majoor maar wel door den commandant der compagnie geteekend. Kleinigheden zegt ge misschien, *Spectator*, maar die men niet behoeft te verschoonen, daar waar men, zooals tegenwoordig, zoo puriteinsch is op het stuk van taal en spelling, dat men er zich aan ergert als men b. v. nog marcheert met een *s*, of zich vrolijk maakt met twee *o*'s.

Op sommige plaatsen heeft men de volledigheid zoover gedreven, dat zij, evenals iedere overdaad, weer het doel voorbijstreeft, en tot dubbelzinnigheid aanleiding kan geven. Zoo b. v. in art. 93, waar eerst in de 3de alinea van bladz. 41 gezegd wordt: »Marcheeren de wachten uit het kwartier rechtstreeks naar de posten, dan worden zij door den adjudant-onderofficier van de week afgedeeld», terwijl wij in de laatste alinea nogmaals aantreffen hoe gehandeld moet worden, wanneer de kazernen te ver van elkander liggen, om den dienst der wachtparade gezamenlijk te doen geschieden. Die twee toestanden zijn immers dezelfde.

Evenzoo aangaande het uitreiken van brood, soep en middageten aan de arrestanten of aan de wachtdoende manschappen, waaromtrent art. 86 zegt: dat de *commandeerende officier tijd en wijze zal bepalen*, waarop zulks zal geschieden; terwijl in art. 92 absoluut *bepaald wordt, hoe* die verstrekking zal plaats hebben.

In een mijner volgende correspondenties zal ik wellicht gelegenheid hebben, om een meer ingaande beschouwing over het nieuwe reglement onder uwe aandacht te brengen.

Ja vruchtbaar, op het gebied van voorschriften, was het jaar 1884 wel, en wij erkennen het gaarne, ook in andere richting is dat jaar voor ons krijgswezen niet ongebruikt voorbijgegaan. In haar zeker loffelijke pogingen, om wetenschappelijken arbeid in het leger aan te kweeken, is de regeering

BOEKAANKONDIGING.

Chronologische lijst van heeren officieren der Nederlandsche cavalerie van 1814—1884. Alfabetisch gerangschikt. IIde Serie van correctiën, aanvullingen, veranderingen enz.

In den jaargang 1883 (bladz. 956) werd door ons de door den Heer Ritmeester WILBRENNINCK samengestelde chronologische lijst van 1813—1883 aangekondigd.

Sedert dat tijdstip zagen twee seriën van correctiën enz. het licht. De thans verschenen 2de serie is vergezeld van een alfabetisch register, waardoor het opslaan van den naam van eenig officier uit gemeld tijdvak, zeer gemakkelijk wordt gemaakt.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Het rapport over het oorlogsbudget. De door de budgetcommissie voorgestelde wijzigingen tot vermindering van de begrooting, worden kortelijk besproken. (Sp. M., 15 Déc. 1884.)

Het Roemeensche leger. Overzicht der militaire instellingen in Roemenië vóór den Russisch-Turkschen oorlog. De deelneming van het Roemeensche leger aan den veldtocht van 1877-78. De tegenwoordige legerinrichting in het koninkrijk Roemenië. (M. W. Ver., Band XXIX, Heft 2.)

De aanvullingsreserve. Voor de oefeningen van deze reserve worden officieren der compagnieën gebezigd. Hierdoor wordt de dienst bij den troep voor het overige personeel te zwaar; wenschelijk zou het zijn, voor de oefening der aanvullingsreserve een reserve-luitenant op te roepen en het kader der inf. compagnieën met 2 onderofficieren te vermeerderen. Ook verdient het aanbeveling, een voorraad gedragen kleedingsstukken voor de bedoelde reserve op te leggen, in plaats van uit de kleedingmagazijnen van den troep te putten. (Allg. M. Z. 1884, N°. 86.)

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de eerste Pruisische krijgsscholen. (Allg. M. Z. 1884, N°. 88.)

De instelling der eenjarige vrijwilligers. Critiek aangaande eenige vigeerende bepalingen deze instelling betreffende. (Allg. M. Z. 1884, N°. 92.)

Het territoriale leger. (Slot.) Voortzetting van de beschouwingen, die hoofdzakelijk ten betooge strekken, dat de aanvallen waaraan het territoriale leger blootstaat, onverdiend zijn. (Sc. M., Nov. 1884.)

II. Algemeene krijgskunst.

De inzichten van NAPOLEON I over het gebruik van vestingen in den oorlog. (Vervolg.) (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

De tweede luchtreis met den stuurbaren ballon van Meudon op 12 Sept. 1884. Beschrijving van de bijzonderheden van dezen tocht. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

De vestingen aan Rusland's westelijke grens. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1884.)

Tactische beschouwingen over den tegenwoordigen geregelden aanval op een vesting. Een hoofdstuk wordt medegedeeld uit een eerlang te verschijnen werk over vestingoorlog van den Generaal v. SAUER, waarin gewezen wordt op de tactische misslagen, die nog altijd bij de beschouwingen omtrent den aanval van vestingen begaan worden, zoowel wat betreft de voorbereiding, het te vroeg kenbaar maken van het aanvalsfront en het gebruik van de infanterie en de artillerie. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1884.)

Over de toevoeging van infanterie aan de voor den strategischen verkenningsdienst bestemde cavaleriedivisiën. Uit de ontwikkeling van de taak, welke aan de vooruitgeschoven cavaleriedivisiën ten deel valt, wordt de gevolgtrekking afgeleid, dat het niet raadzaam is, infanterie-afdeelingen organiek in het verband der zelfstandige cavaleriedivisiën op te nemen. (M. W. Ver., Band XXIX, Heft 2.)

De pers en het leger. Historisch overzicht van de periodieke pers in het oude Rome en in het voormalige Deutsche Rijk. De hoofdtrekken der Oostenrijksche wetgeving op de pers, en de op dit onderwerp betrekking hebbende militaire voorschriften, zoo voor vredes- als oorlogstijd. De Schrijver, de bekende Dr. F. LENTNER, tracht hierbij aan te toonen, dat het raadzaam is, dagbladcorrespondenten onder bepaalde voorwaarden bij de oorlogvoerende legers toe te laten. (M. W. Ver., Band XXIX, Heft 2.)

De manoeuvres der 8ste divisie in Sept. 1884. (Slot.) (Schw. A. u. G. 1884, N°. 11.)

Toevallige gedachten over de krijgsgeschiedenis. (Slot.) (Allg. M. Z. 1884, N°. 86.)

De herfstoefeningen van het Deutsche leger in 1884. (Slot.) (Allg. M. Z. 1884, N°. 87.)

De Deutsche herfstmanoeuvres en het oordeel daarover van Fransche zijde. Bespreking van de opmerkingen daaromtrent voorkomende in *Le Temps* en in het *Journal des Débats*. (Allg. M. Z. 1884, N°. 91.)

De onderofficier en het lagere kader. (Vervolg.) De dienst van de sergeanten en korporaaals, alsmede van de sergeant-majors en fouriers. (Sc. M., Nov. 1884.)

Over de vuurtactiek en de repeteer-wapenen. Zie onder IX.

Onze vestingen. (Slot.) Eischen voor de inrichting en bewapening van sterkten. (Archiv, Band XCI, Heft 8.)

Gegevens omtrent de handelswegen der Russen, Engelschen en Franschen in de richting der Chineesche grenzen. Aardrijkskundige

beschrijving van Midden-Azië. Handelswegen in China. Materieele en moreele toestand der Chineezzen. Het Chineesche leger. (Sc. M., Nov. 1884.)

III. Generale staf. Terreinleer. Opnemen van terrein. Topographie.

Het tegenwoordige standpunt van de Zwitsersche cartographie en de leesbaarheid van onze kaarten. (Schw. A. u. G. 1884, N°. 11.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Het vraagstuk van de rookvertering. Beknopt overzicht van den inhoud van een onder dezen titel verschenen geschrift, waarin een overzicht gegeven wordt van de tot nu toe verkregen uitkomsten en van het tegenwoordige standpunt van het vraagstuk. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

Het nieuwe materieel der Italiaansche rijdende artillerie. (*Met schetsen.*) Beschrijving van affuit, munitie-voorzagen en caisson-achterwagens, met opgave van eenige afmetingen en gewichten. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

De oprichting van een schietcursus voor de Fransche artillerie. Tot oefening van de art-officiëren in het schieten wordt te Bourges een schietcommissie ingesteld en een schietcursus geopend; terwijl eveneens in de kustversterkingen schietoefeningen voor officieren met de marine gehouden zullen worden. De duur van elken schietcursus enz. wordt medegedeeld. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

De nieuwe afstandmeter voor de Russische artillerie te velde, van den Kolonel PASCHKJEWITSCH. (*Met schetsen.*) Na een uiteenzetting van de eischen, die de ontwerper aan het werktuig gesteld heeft, en van het beginsel, waarvan hij bij de constructie is uitgegaan, wordt een beschrijving van den afstandmeter gegeven. Bij de meting wordt gebruik gemaakt van een vaste basis van 20 M.; terwijl de hoeken gemeten worden, gevormd door de lijnen, welke de uiteinden der basis met het doel vereenigen, met de loodlijnen uit bedoelde uiteinden op de basis opgericht. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

De bewapening der Fransche troepen in Tonking. Met het oog op de goede uitkomsten met de repeteergeweren-*Kropatschek* verkregen, zal de geheele expeditionnaire infanterie daarmede gewapend worden. Voorts zijn de kanonnen van 80 mM. uitgerust met een nieuw model van projectielen. (Allg. M. Z. 1884, N°. 92.)

Italiaansche veldartillerie. De buis van dubbele werking en het eenheidsprojectiel. Zoowel bij het zware als lichte veldgeschut kan de granaatkartets de granaat met voordeel vervangen, wanneer bij de eerste projectielsoort buizen van dubbele werking worden aangewend. Uit de proeven bleek, dat de regeling van het schot, met granaatkartetsen vurende, niet moeilijker is, dan wanneer granaten worden gebruikt. (Rev. d'A., Dec. 1884.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Het reglement van 29 Juli 1884 op de infanterie-exercitiën. Bespreking van de verschilpunten tusschen de twee van dit reglement verschenen hoofdstukken en de overeenkomstige hoofdstukken van het reglement van 12 Juni 1875. (Sp. M. 1884, 1 Déc.)

Het nieuwe Duitsche voorschrift op de schietoefeningen. Beschouwingen over de verschilpunten van het voorschrift van 11 Sept. 1884 met dat van 1877. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1884.)

Het Duitsche inf. exercitie-reglement in het licht van de critiek van het jaar 1884. Bespreking van eenige vlugschriften op het reglement betrekkelijk. (Allg. M. Z. 1884, N°. 87.)

Nieuwe proeven met het *Hebler*-geweer in Zwitserland. Het kaliber van den loop is thans tot 7,56 mM. teruggebracht; de kogel is van een stalen mantel voorzien. De bijzonderheden omtrent inrichting van loop en munitie alsmede de verkregen ballistische werking worden medegedeeld. (Allg. M. Z. 1884, N°. 88—89.)

Het repeteergeweer stelsel-*Bornmüller*, *Simson* en *Luck*, mod. 1882. De bedoeling der uitvinders is, het Duitsche inf. geweer, mod. 71, op zoo eenvoudig mogelijke wijze in een repeteerwapen te veranderen. Beschrijving met schetsen van het aldus gewijzigde wapen, waarbij het patronenmagazijn in de kolf is aangebracht, worden gegeven. (Allg. M. Z. 1884, N°. 90—91.)

Over de vuurtactiek en de repeteerwapenen. (*Slot.*) Hoe de munitie-aanvulling behoort te geschieden. (Sc. M., Nov. 1884.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Cavalerie-beginselen. Beschouwingen over het verschil van inzichten bij de opleiding tot ruiter en bij de tactische opleiding, en over de eischen die men stellen moet. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1884.)

De jongste paarden-conscriptie in Rusland en hare uitkomsten. Beknopt overzicht van den inhoud der officieele voorschriften, welke met betrekking tot dit onderwerp in Rusland bestaan en van de wijze waarop die voorschriften in 1882 werden uitgevoerd. De uitkomsten van het onderzoek in genoemd jaar. (M. W. Ver., Band XXIX, Heft 2.)

De cavalerie in 50 vredesjaren. Beschouwingen over het feit, dat aan de cavalerie gedurende de 50 vredesjaren in deze eeuw te weinig aandacht is geschonken, vooral wat betreft: opleiding van de officieren tot aanvoerders, volgens dezelfde cavaleristische grondslagen; stelselmatig doorgevoerde oefeningen en het gebruik der cavalerie; eenheid in de opperste leiding, en, als een gevolg daarvan, eenheid in de grondbeginselen van haar geheele werkzaamheid. (Allg. M. Z. 1884, N°. 90.)

De raid en de sappeurs te paard. (*Vervolg.*) Een ontwerp reglement op den raid-dienst. Tegen een schoolsche regeling van dien dienst wordt verzet aangeeteekend. (Sc. M., Nov. 1884.)

Het gebruik van de Napoleontische cavalerie in de veldtochten van 1806-1807, vergeleken met dat van de cavalerie van **FREDERIK DEN GROOTE** in den zevenjarigen oorlog. (*Slot.*) (Jahrb. A. u. M., Dec. 1884.)

De velddienst bij de Fransche cavalerie. Overzicht van het op 10 Juli jl. ingevoerde voorschrift: »Instruction pratique sur le service de la cavalerie en campagne». (Jahrb. A. u. M., Dec. 1884.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Studiën over het gebruik der Servische artillerie in de gevechten aan de Nisawa in den veldtocht van 1877-78. Mededeelingen en beschouwingen omtrent het gebruik der Servische artillerie in de ontmoetingen met de Turken bij Ak-Palanka, Pirot en Nisch. Het optreden der Servische artillerie in deze gevechten wekt tot bijzondere belangstelling, omdat zij met buitengewone moeilijkheden te kampen had: onvoldoende ondersteuning door de

infanterie, strenge koude, gladde wegen en een zeer bergachtig terrein. (M. W. Ver., Band XXIX, Heft 2.)

De bergartillerie bij de manoeuvres der 8ste divisie. (*Wordt vervolgd.*) (Schw. A. u. G. 1884, N°. 11.)

De landartillerie te Tongkin. (*Vervolg.*) Verblijf te Hanoi. Het gevecht van Bac-Lè. Terugkeer te Bac-Ninh en te Hanoi enz. (Rev. d'A., Déc. 1884.)

De bergartillerie, naar aanleiding van de jongste geschriften daaromtrent. Beschouwingen van technischen aard, betreffende de munitie en het materieel, en zienswijzen over de organisatie. (Sc. M., Nov. 1884.)

Gedekte of gemaskeerde batterijen? Natuurlijke dekkingen zijn dikwijls of niet voorhanden of onvoldoende. Gemaskeerde batterijen zijn meer onafhankelijk van de omstandigheden. De vraag wordt echter beheerscht door de mogelijkheid eener goede waarneming der schoten. (Archiv, Band XCI, Heft 8.)

Vergelijkende tabel van de Russische, Duitsche, Oostenrijksche, Engelsche en Italiaansche veldartillerie. Opgaaf van afmetingen, gewichten en uitrusting. (Archiv, Band XCI, Heft 8.)

De batterijdienst in vreedestijd bij de Duitsche artillerie. (*Slot.*) Hoofdzakelijk overgenomen uit het werk van den Kolonel ARNOLD: *Ein Handbuch für den innern Dienst, die Verwaltung und Ausbildung der Friedens-batterie für den Batteriechef und solche Offiziere, welche ihn zu vertreten haben.* (Rev. d'A., Déc. 1884.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Mededeelingen uit het laboratorium van het technische administratief militair-comité. Bij proeven bleek dat vaartuigen, van af den wal electrisch verlicht, slechts tot 2000 M. met een kijker van een afstand-meter konden worden waargenomen. Door echter de kruisdraden kunstmatig te verlichten, kon men de metingen tot op meer dan den dubbelen afstand verichten, waardoor dus de mogelijkheid ontstaat, ook 's nachts, op bekende afstanden, vaartuigen te beschieten. Van het tot het verlichten van de kruisdraden door het Comité ontworpen en beproefde werktuig wordt een beschrijving met schets gegeven. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

De spoorwegtroepen in Frankrijk. Vertaling van een opstel uit de *Avenir militaire*, waarin niet alleen de Fransche organisatie, maar ook die der naburige staten behandeld en het doel der militaire spoorwegafdeelingen in het algemeen, uiteengezet worden. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

De bouw van de haven van Triëst. (*Met een plaat.*) Op 19 Dec. 1883 werd deze haven, na zesjarigen arbeid, voltooid. Voor de ontwikkeling van den handel hoogst gewichtig, verdient zij ook, uit een bouwkundig oogpunt alleszins de aandacht. Daarom wordt een beschrijving gegeven van de ligging, van het gevolgde stelsel bij het bouwen, en mededeeling gedaan van de belangrijkste bijzonderheden, op den bouw betrekkelijk. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

Over het maken van gebouwen in de Krivosye. (*Slot.*) (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

Intermitterende waterspoeling van CUNTZ. Een beschrijving met schetsen van een dergelijken toestel voor urinoirs en privaten wordt gegeven. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

Over een verbeterde inrichting voor luchtverwarming van JUNGFER in Görlitz. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

De raid en de sappeurs te paard. Zie onder X.

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De toestand en de toekomst van de Engelsche zeemacht. Vertaling van een in *The Times* geplaatsten brief van den scheeps-constructeur REED, waarin deze mededeelt, dat het verzwaren der kanonnen nooit aanleiding mag geven om de pantsering der schepen te verlaten; dat tegen torpedo's door hem afdoende veiligheidsmaatregelen voorgesteld zijn; dat de kosten van pantserschepen dikwijls te hoog worden voorgesteld, en dat Engeland, wil het de suprematie ter zee behouden, nog een aantal schepen moet doen bouwen. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1884.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

Herinneringen van een genie-officier. (*Vervolg.*) Het innemen van Constantine in 1837. (Sp. M. 1884, 1 et 15 Déc.)

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Vervolg.*) (Sp. M. 1884, 1 et 15 Déc.)

Ter herinnering aan de algemeene en militaire eigenaardigheden van Koning FREDERIK WILLEM III. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1884.)

De landartillerie te Tongkin. Zie onder XI.

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

Europa in de 19de eeuw en de koloniale politiek van Frankrijk. Uitvoerige bespreking van het werk »l'Europe militaire et diplomatique du 19me siècle par FRÉDÉRIK NOLTE". (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M. 1884, 1 et 15 Déc.)

Het vraagstuk van Marocco. Men tracht na te gaan of de veiligheid van Oran voldoende verzekerd zal zijn, wanneer de spoorweg verlengd zal zijn tot Thyout, Ain Sefra en Ain Sfisifa. (Sp. M., 15 Déc. 1884.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Men verheugt zich, dat het crediet voor Tonkin toegestaan is; het gouvernement moet nu echter niet te lankmoedig zijn jegens China; Formosa moet een Fransche bezitting worden. — Men betwijfelt het of de mutatiën onder het leeraarspersoneel aan de hogere krijgsschool, zooals de dagbladen melden, toe te schrijven is aan de te weinig practische richting van het onderwijs. — De directie voor de rekenplichtigheid is vereenigd geworden met die der controle; men acht dit een goede maatregel. (Sp. M. 1884, 1 Déc.)

Veertiendaagsche kroniek. In 1885 moeten de verkiezingen plaats hebben. Men hoopt dat de nieuwe kamer even weinig aan de militaire wetten zullen veranderen als de tegenwoordige; want, hoeveel er ook te hervormen valt, is er alle kans, dat de zaken nog slechter zullen gemaakt worden dan ze zijn. — In December moet de classificatie gemaakt worden van de officieren die voor bevordering in aanmerking komen. Die classificatie geeft altijd aanleiding tot veel ontevredenheid. Het ware te wenschen, dat een goede wet op de bevordering tot stand kwamen. — De dagbladen vermelden, dat een hoofdofficier zijn ontslag zal nemen, omdat zijn buitengewone verdiensten door het comité van zijn wapen niet genoeg op prijs gesteld zijn. Men keurt een dergelijke handeling af. (Sp. M., 15 Déc. 1884.)

Verscheidenheden. Oostenrijk-Hongarije: Het ontwerp van reorganisatie der veldartillerie. — Italië: Beproeving van pantserplaten. — Portugal: Reorganisatie van het leger. — Rumenië: Ds versterkingen van Bucharest. — Rusland: Belegeringmanoeuvres en nachtelijke bewapening. (Rev. d'A., Déc. 1884.)

Verscheidenheden. Postduiven-wedstrijd van Dover naar Brussel. — Idem in Frankrijk. — De militaire postduiven-stations in Frankrijk en Duitschland. —

De militaire postduivendienst in Frankrijk. — De postduivendienst in Spanje. — Gebruik van postduiven tot maritieme doeleinden in Duitschland. — Het gebruik van staal voor machine-deelen. — Kosten van de pantserschepen in Italië. — De thermophon van PREECE. — Over de doelmatigste lengte van spoorstaven. — Onbreekbare kwikzilver-thermometer. — Verdedigingswerken uit te voeren te Spezia. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over September. (Mitth. A. u. G. 1884, Heft 11.)

Verscheidenheden. De oorlogsterkte der legers van de Europeesche groote mogendheden. De oorlogsformatie van de Duitsche pionniers. De organisatie der lichte telegraphie in Frankrijk. Het aantal torpedo-booten in verhouding tot de lengte der kust, bij verschillende mogendheden. Papieren uitrustingsstukken voor het leger. (Schw. A. u. G. 1884, N°. 11.)

Verscheidenheid. Levensbericht van de Generaals der inf. v. OLLECH en v. BENTHEIM. (Allg. M. Z. 1884, N°. 86.)

Verscheidenheid. De kosten der legers vergeleken met het geld dat verdronken wordt. (Allg. M. Z. 1884, N°. 88.)

Verscheidenheid. De veldslagschilder PHILIPPOTEAUX. (Allg. M. Z. 1884, N°. 90.)

Verscheidenheden. Inhoud van het besluit, waarbij de Graaf von SCHONBERG benoemd werd tot Brandenburgsch opperbevelhebber. — Een Britsch admiraal over de Engelsche vloot. (Allg. M. Z. 1884, N°. 91.)

Verscheidenheid. Een Engelsch oordeel over het vermogen der Duitsche torpedo's. (Allg. M. Z. 1884, N°. 92.)

Verscheidenheid. Een adres aan ARTHUR GÖRGEY. (Allg. M. Z. 1884, N°. 92.)

De viering van den 25sten verjaardag van Z. K. H. Prins WILHELM VAN BADEN als chef van het 4de Badensche infanterie-regiment Prins Wilhelm, N°. 112. (Allg. M. Z. 1884, N°. 92—93.)